

Գիտական հանրությունը հանդիսավորությամբ նշեց վաստակաշատ պատմաբան Վլադիմիր Բարխուդարյանի ծննդյան 90-ամյա հոբելյանը

Բարխուդարյանի ամբողջ գրաֆոնդը: Սրահը ծառայելու է գիտաժողովների, ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի «Հայ գաղթավայրերի և Սփյուռքի բաժնի» նիստերի անցկացմանը:

Սրահի բացմանը հաջորդեց հանդիսավոր նիստ: «Այսօր մենք հավաքվել ենք՝ նշելու ականավոր գիտնականի, փայլուն մարդու 90-ամյակը: Մենք նորից ենք հիշում Վլադիմիր Բարխուդարյանի գործերը, նրա մարդկային անեմանուրը գծերը, նրա հզոր, հսկա ծառայությունը, որ մատուցել է մեր հանրապետությանը և հատկապես գիտությունների ազգային ակադեմիային: Նրա ամբողջ կյանքը նվիրված էր գիտությունների ազգային ակադեմիային: Մեզ համար այսօր շատ դժվար է, որ նա չկա: Մենք զգում ենք նրա պակասը, նրա խորհուրդների կարիքը, նրա նվիրվածությունը մեր բոլորի նկատմամբ»,- իր ելույթում ասաց ՀՀ ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսյանը:

«Բարխուդարյանը վիթխարի վաս-

տակ ունեցող պատմաբան էր, և այդ մասին վկայում են և՛ իր գրքերը, և՛ գրախոսական կարծիքները, և՛ այն պարգևները, որ նա ստացել է իր գիտական աշխատությունների համար: Նա շատ ջանք ու եռանդ է ներդրել, որպեսզի ակադեմիայում գիտական գործընթացը կազմակերպվի բարձր արդյունավետությամբ, իսկ հայագիտությունը զարգանա պատշաճ մակարդակով»,- ասաց ՀՀ ԳԱԱ հայագիտության և հասարակական գիտությունների բաժանմունքի ակադեմիկոս-քարտուղար Յուրի Սուվարյանը:

«Մեր՝ պատմաբաններիս պատկերացմամբ գիտությունների ակադեմիան ունի պատմություն, որը կարելի է բաժանել երկու մասի՝ մինչև Բարխուդարյանական ակադեմիա և հետքաբխուդարյանական: Երբ սև ամպեր են կուտակվել ակադեմիայի գլխին, Բարխուդարյանը միշտ առաջին շարքում է եղել, պայքարել է և միշտ հաջողել է: Մենք պարտավոր ենք հետքաբխուդարյանական շրջանում ակադեմիան պահել այն նույն բարձրությամբ»,-

յան վրա, ինչպիսին Բարխուդարյանի ժամանակ կար: Սա մեր պարտքն է. ազգային արժեքը պիտի պահել»,- ասաց ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի տնօրեն, ակադեմիկոս Աշոտ Մելքոնյանը:

Այնուհետև ընթերցվեցին Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ կաթողիկոսի և ՀՀ Սփյուռքի նախարար Հրանուշ Հակոբյանի ուղերձները: Ցուցադրվեց «Մի կյանքի պատմություն. Վլադիմիր Բարխուդարյան» ֆիլմը, և ներկայացվեցին «Ակադեմիկոս Վլադիմիր Բարխուդարյան-90» (նյութերի ժողովածու, Եր., 2017), «Բարխուդարյան Վ. Բ., Ֆեոդալական հողատիրությունը Հայաստանում 9-11-րդ դդ.» (Եր., 2017) գրքերը:

Հնչեցին ջերմ խոսքեր ակադեմիկոս Բարխուդարյանի աշակերտների և գործընկերների կողմից: Առաջարկվեց Բարխուդարյանի ծննդավայրի՝ Աղբյուրի գյուղի միջնակարգ դպրոցն անվանակոչել Վլադիմիր Բարխուդարյանի անունով:

ՀՀ ԳԱԱ տեղեկատվական-վերլուծական ծառայություն

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐԸ

Հ. Հ. ՄԱԹԵՎՈՍՅԱՆԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՎԱՍՏԱԿԱՎՈՐ ԳՈՐԾՉԻ ՊԱՏՎԱԿՈՐ ԿՈՇՈՒՄ ՇՆՈՐՀԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ղեկավարվելով 2005 թվականի փոփոխություններով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 55-րդ հոդվածի 16-րդ կետով և հիմք ընդունելով «Հայաստանի Հանրապետության պետական պարգևների և պատվավոր կոչումների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը՝ որոշում եմ.

Հայաստանի Հանրապետության Անկախության տոնի առթիվ գիտության և կրթության բնագավառում ունեցած նշանակալի վաստակի համար Հայաստանի Հանրապետության գիտությունների ազգային ակադեմիայի ակադեմիկոս-քարտուղար Հրանտ Հենրիկի ՄԱԹԵՎՈՍՅԱՆԻՆ շնորհել Հայաստանի Հանրապետության գիտության վաստակավոր գործչի պատվավոր կոչում:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ

Ս. ՍԱՐԳՍՅԱՆ Ս. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

2017 թ. սեպտեմբերի 6
Երևան
ՆՅ-637-Ա

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐԸ

Յ. Մ. ՍՈՒՎԱՐՅԱՆԻՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ՄԱՏՈՒՑԱԾ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ» 2-ՐԴ ԱՍՏԻՃԱՆԻ ՇՔԱՆՇԱՆՈՎ ՊԱՐԳԵՎԱՏՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ղեկավարվելով 2005 թվականի փոփոխություններով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 55-րդ հոդվածի 16-րդ կետով և հիմք ընդունելով «Հայաստանի Հանրապետության պետական պարգևների և պատվավոր կոչումների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը՝ որոշում եմ.

Հայաստանի Հանրապետության Անկախության տոնի առթիվ գիտության և կրթության բնագավառում ունեցած նշանակալի համար Յուրի Միքայելի ՍՈՒՎԱՐՅԱՆԻՆ պարգևատրել «Հայրենիքին մատուցած ծառայությունների համար» 2-րդ աստիճանի շքանշանով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ

Ս. ՍԱՐԳՍՅԱՆ Ս. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

2017 թ. սեպտեմբերի 15
Երևան
ՆՅ-817-Ա

ՀՀ ԳԱԱ-ում կայացավ «Կոմայուտերային գիտություն և ինֆորմացիոն տեխնոլոգիաներ» (CSIT-2017) միջազգային գիտաժողովը

Սեպտեմբերի 25-ին ՀՀ ԳԱԱ-ում մեկնարկեց «Կոմայուտերային գիտություն և ինֆորմացիոն տեխնոլոգիաներ - 2017» (CSIT-2017) միջազգային գիտաժողովը:

Գիտաժողովը բացեց ՀՀ ԳԱԱ փոխնախագահ, CSIT-2017 գիտաժողովի նախագահ, ակադեմիկոս Յուրի Շուքուրյանը: Ներկայացնելով գիտաժողովի առաքելությունը՝ Յուրի Շուքուրյանն ասաց. «CSIT-2017 գիտաժողովի հիմնական նպատակն է խթանել գիտելիքների փոխանցումը օտարերկրյա և հայ գիտնականների միջև, տալ մասնակիցներին

հնարավորություն՝ շփվելու և տարածելու կոմայուտերագիտության տեսական ու կիրառական արդյունքները, քննարկելու տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի հետ կապված սոցիալ-տնտեսական հիմնախնդիրները և նրանց լուծման եղանակները, քննարկելու համատեղ աշխատանքային նախագծեր: CSIT-2017-ը լավ հարթակ կդառնա Հայաստանում թվային տնտեսության հետ կապված հարցերի քննարկման և դրանք ճշգրտելու համար: CSIT-2017 գիտաժողովին ներկայացված են 100-ից ավելի հոդվածներ 18 երկրներից: Այս տարի մենք ունենք բազմազան թեմաներով գիտաժողովներ, սեմինարներ: CSIT-2017 գիտաժողովի ծրագրային և կազմակերպական կոմիտեների անունից ողջունում եմ Ձեզ և մեր գիտաժողովը հայտարարում եմ բացված»:

... (CSIT-2017) միջազգային գիտաժողովը

➤1 «Այս գիտաժողովը նշանակալի իրադարձություն է դարձել Հայաստանի հետազոտողների և գործարարների, ինչպես նաև միջազգային համագործակցության ընդլայնման համար: Գիտությունների ազգային ակադեմիան կարևորում է այս գիտաժողովում քննարկվող խնդիրները, այդ թվում՝ նաև գիտական և կրթական էլեկտրոնային ենթահամակարգի ցանցի բարելավման ողջունելի միտումը՝ գերհամակարգչային հաշվարկների և մեծ ծավալի տվյալների վերլուծության միջոցով: Համոզված եմ, որ առաջիկա օրերին տեղի կունենան հետաքրքիր քննարկումներ՝ ի նպաստ գիտության այս կարևոր բնագավառի ապագա զարգացման»- իր ողջունի ելույթում ասաց ՀՀ ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսյանը:

«Այս միջոցառումն արտասահմանցի և հայ գիտնականների շփման, փորձի, գիտելիքների փոխանակման հիմնալի հարթակ է: Համոզված եմ, որ գիտաժողովն արդյունավետ կանցնի՝ հնարավորություն ընձեռելով միմյանց հետ կիսվելու կոմպյուտերագիտության տեսական, կիրառական և արդյունաբերական, քննարկելու տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտի այսօրվա մարտահրավերները, առանցքային նախագծերը: Օրակարգում տեսել եմ բազմաթիվ արդիական թեմաներ, հուսով եմ՝ դրանց քննարկումն այդ ոլորտներում մեծ գիտական գործունեության առաջընթացի և ձեռքբերումների հնարավորություն կտա»,- իր ողջունի խոսքում ասաց ՀՀ տրանսպորտի, կապի և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների նախարար Վահան Մարտիրոսյանը:

«Այս գիտաժողովը ցույց է տալիս Հայաստանում հետազոտությունների դինամիկան, և ես համոզված եմ, որ Հայաստանը գլխավոր դերակատարություն է ունենալու տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտում: Մենք ունենք շատ ամուր համագործակցություն Հայաստանի հետ, իսկ Հայաստանն ունի շատ լավ գիտնականներ»,- ասաց Ֆրանսիայի գիտական հետազոտությունների ազգային կենտրոնի (CNRS) գիտական հաշվարկների ուղղությամբ կոմիտեի ղեկավար, Թուլուզի համակարգչային գիտության ինստիտուտի տնօրեն, CSIT-2017 գիտաժողովի համանախագահ Միշել Դայդեն:

CSIT-2017 գիտաժողովին ներկա-

յացված էին 100-ից ավելի գիտական հոգվածներ, որոնք վերաբերում են ավանդական տեսական և կիրառական ոլորտներին: Հատուկ տեղ էին գրավում ամպային և գրիդային հաշվարկներին, կոգնիտիվ ալգորիթմներին և մոդելներին, կրիպտոգրաֆիային և կիբեռանվտանգության խնդիրներին նվիրված զեկուցումները: Գիտաժողովի աշխատանքներին մասնակցում էին գիտնականներ Ֆրանսիայից, Ռուսաստանից, Հայաստանից, Վրաստանից, Իրանից, Ղազախստանից, Նորվեգիայից, Սլովակիայից, Ուկրաինայից, ԱՄՆ-ից, Բելգիայից, Չինաստանից, Սերբիայից, Խորվաթիայից, Մեծ Բրիտանիայից, Հունգարիայից, Մոլդովայից, Գերմանիայից:

CSIT-2017 գիտաժողովի կարևոր բաղադրիչն էր «Գերհամակարգչային հաշվարկներ և մեծ տվյալներ՝ հետազոտության և նորարարության շարժիչները» ենթագիտաժողովը, որին ներկայացվեցին սուպերհամակարգչային նորագույն տեխնոլոգիաներն ու պատճիորները, Հայաստանի սուպերկոմպյուտերային կենտրոնի ստեղծման հաստատված և արդի ձեռքբերումներն ու գիտական մարտահրավերները:

Հնգօրյա CSIT-2017-ի ընթացքում կանցկացվեն պլենար, զուգահեռ և պոստեր նիստեր: Միաժամանակ կիրականացվեն աշխատանքային գիտաժողովներ՝ տեղեկատվական տեխնոլոգիաների մենեջմենթի, տեղեկատվական և հեռահաղորդակցման տեխնոլոգիաների բնագավառում Հայաստանի և Սփյուռքի գիտնականների համագործակցության և գիտական չափագիտության ուղղություններով:

CSIT-2017 գիտաժողովի կազմակերպիչն էր ՀՀ ԳԱԱ ինֆորմատիկայի և ավտոմատացման պրոբլեմների ինստիտուտը ՀՀ ԳԱԱ-ի, ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության գիտության պետական կոմիտեի, ՀՀ տրանսպորտի, կապի և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների նախարարության և «IEEE Computer Society» կազմակերպությունը: Գիտաժողովին մասնակցում և աջակցում էին «Սինոփսիս Արմենիա» ՓԲԸ-ն, «Հայ լինկ» ՍՊԸ-ն, Երևանի կամ միջոցների ինստիտուտը, Հայաստանի ազգային պոլիտեխնիկական համալսարանը:

ՀՀ ԳԱԱ տեղեկատվական-վերլուծական ծառայություն

Կայացան ՀՀ ԳԱԱ գիտական ամսագրերի գլխավոր խմբագիրների ընտրություններ

Սույն թվականի հոկտեմբերի 18-ին ՀՀ ԳԱԱ նախագահության նիստում անցկացվեցին «ՀՀ ԳԱԱ տեղեկագիր. Մեխանիկա», «ՀՀ ԳԱԱ տեղեկագիր. Երկրի մասին գիտություններ», «Աստղաֆիզիկա» ամսագրերի, ՀՀ ԳԱԱ «Լրաբեր հասարակական գիտությունների» պարբերականի, ՀՀ ԳԱԱ «Հիմնարար հայագիտություն» էլեկտրոնային պարբերականի գլխավոր խմբագիրների ընտրությունները:

«ՀՀ ԳԱԱ տեղեկագիր. Մեխանիկա» ամսագրի գլխավոր խմբագրի պաշտոնում ընտրվեց ՀՀ ԳԱԱ մեխանիկայի ինստիտուտի տնօրեն, ֆիզիկամաթեմատիկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Վահրամ Հակոբյանը:

«ՀՀ ԳԱԱ տեղեկագիր. Երկրի մասին գիտություններ» ամսագրի գլխավոր խմբագրի պաշտոնում ընտրվեց ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ Ռաֆիկ Մելքոնյանը:

«Աստղաֆիզիկա» ամսագրի գլխավոր խմբագրի պաշտոնում ընտրվեց ֆիզիկամաթեմատիկական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Արթուր Նիկողոսյանը:

ՀՀ ԳԱԱ «Լրաբեր հասարակական գիտությունների» պարբերականի գլխավոր խմբագրի պաշտոնում ընտրվեց ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտի տնօրեն, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ Պավել Ավետիսյանը:

ՀՀ ԳԱԱ «Հիմնարար հայագիտություն» էլեկտրոնային պարբերականի գլխավոր խմբագրի պաշտոնում ընտրվեց պատմական գիտությունների դոկտոր Արամ Քոսյանը:

ՀՀ ԳԱԱ տեղեկատվական-վերլուծական ծառայություն

ՀՀ ԳԱԱ նախագահության կառուցվածքում կստեղծվի կիրառական ծրագրերի բաժին

Սույն թվականի հոկտեմբերի 18-ին ՀՀ ԳԱԱ նախագահության նիստում որոշում ընդունվեց ՀՀ ԳԱԱ նախագահության կառուցվածքում կիրառական ծրագրերի բաժին ստեղծելու մասին: Բաժինն իրագործելու է ՀՀ ԳԱԱ ինովացիոն քաղաքականությունը և մշակելու է կիրառական հետազոտությունների արդյունավետության բարձրացման ռազմավարական ծրագիր՝ հաշվի առնելով Հայաստանում կիրառական հետազոտությունների պահանջարկը: Բաժնի ստեղծումը պայմանավորված է ՀՀ ԳԱԱ 2017-ի տարեկան ընդհանուր ժողովի որոշմամբ:

ՀՀ ԳԱԱ ֆիզիկական հեպագոությունների ինստիտուտի տնօրեն Արամ Պապոյանին շնորհվեց «Գալիլեո Գալիլեյի» մրցանակը

ՀՀ ԳԱԱ ֆիզիկական հետազոտությունների ինստիտուտի տնօրեն, Օպտիկայի հայկական տարածքային կոմիտեի նախագահ, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ Արամ Պապոյանին շնորհվեց Օպտիկայի միջազգային համաձայնագրով «Գալիլեո Գալիլեյի» մրցանակը Տոկիոյում օգոստոսի 21-25-ը անցկացված Օպտիկայի միջազգային համաձայնագրով (International Commission for Optics, ICO) 24-րդ կոնգրեսի պլենար նիստի ընթացքում: Արամ Պապոյանն այս մրցանակին արժանացել է 2015թ. «Ալկալի ատոմների բարձր լուծունակության սպեկտրասկոպիայի ոլորտում իր կարևոր նվաճումների և Հայաստանում փորձարարական ատոմային ֆիզիկայի առաջնորդ գործուն ունեցած արժեքավոր ներդրման համար»:

Կոնգրեսի պլենար նիստի ընթացքում Արամ Պապոյանը 500-ից ավելի լսարանի առջև հանդես է եկել մրցանակի թեմայի վերաբերյալ «Selective Reflection of Light as a Spectroscopic Tool» 30-րդականոց զեկուցմամբ: Նա կոնգրեսի ընթացքում բազմաթիվ հանդիպումներ ու քննարկումներ է ունեցել ոլորտի առանցքային ներկայացուցիչների հետ:

«Գոհունակությամբ պետք է նշեմ, որ ոլորտի բարձրաստիճան ներկայացուցիչները բարձր են գնահատում Հայաստանի նվաճումներն ու ներուժը օպտիկայի և ֆոտոնիկայի ասպարեզում և միտված են նպաստելու մեր երկրում ոլորտի զարգացմանն ու միջազգային ինտեգրմանը»,- ասաց Արամ Պապոյանը:

Կոնգրեսի բացման արարողությանը ներկա են եղել ճապոնիայի կայսր Ակիհիտոն կայսրուհի Միչիկոյի հետ: Բացման արարողությունը ընթացքում ներկայացվեցին գերհամակարգչային կենտրոնի ստեղծման հաստատված և արդի ձեռքբերումներն ու գիտական մարտահրավերները:

ՀՀ ԳԱԱ տեղեկատվական-վերլուծական ծառայություն

ՀՀ ԳԱԱ-ում քննարկեցին գերհամակարգչային նորագույն տեխնոլոգիաներն ու պլաֆորմները

Սեպտեմբերի 25-ին CSIT-2017 միջազգային գիտաժողովի շրջանակներում ՀՀ ԳԱԱ-ում անցկացվեց «Գերհամակարգչային հաշվարկներ և մեծ տվյալներ՝ հետազոտության և նորարարության շարժիչները» ենթագիտաժողովը:

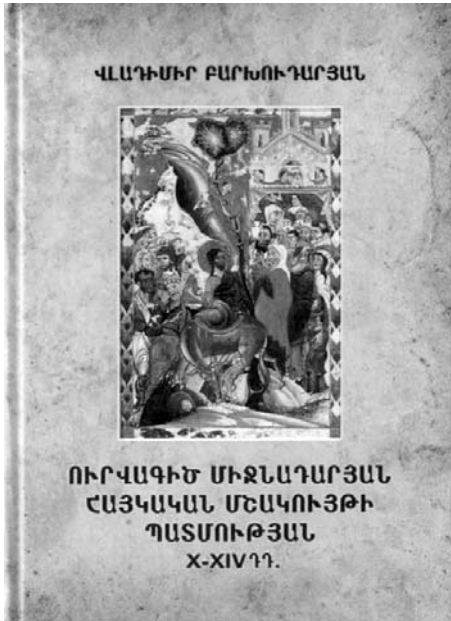
Այսօր աշխարհում տարբեր ոլորտներում կուտակվել են մեծ քանակությամբ տվյալներ, որոնք պետք է համակարգվեն և մշակվեն: Դրանց մշակումը ենթադրում է կազմակերպված առցանց պահեստների ստեղծում: Բազմաթիվ որոշումների ընդունումը պահանջում է բարդ համակարգերի մոդելների, բարձր արտադրողականության համակարգիչների և մեծ տվյալների բարձր արտադրողականության վերլուծության առկայություն: Տեղեկատվական տեխնոլոգիաները կարող են խթանել երկրի ժառանգության թվայնացումը՝ բոլորի համար ապահովելով առցանց հասանելիություն: Այդ տեխնոլոգիաներից են բարձր արտադրողականության հաշվարկները և մեծ տվյալների պահպանման մշակման գործիքները: Գիտաժողովի ընթացքում ներկայացվեցին գերհամակարգչային նորագույն տեխնոլոգիաներն ու պլաֆորմները, Հայաստանի գերհամակարգչային կենտրոնի ստեղծման հաստատված և արդի ձեռքբերումներն ու գիտական մարտահրավերները:

ՀՀ ԳԱԱ փոխնախագահ, CSIT-2017 գիտաժողովի նախագահ, ակադեմիկոս Յուրի Շուբուրյանը ներկայացրեց բարձր արտադրողականության հաշվարկների (HPC) ստեղծման ուղղությամբ Հայաստանում՝ ՀՀ ԳԱԱ ինֆորմատիկայի և ավտոմատացման պրոբլեմների ինստիտուտում տարվող աշխատանքները: Ֆրանսիայի «Աթոս Բուլլ» ընկերության Մեծ տվյալների ռազմավարության բաժանմունքի ղեկավար Ժան-Մարկ Դեմիսը ներկայացրեց գերհամակարգչային տեխնոլոգիաների և պլաֆորմների ստեղծման և գործունեության միջազգային փորձը: Ֆրանսիայի գիտական հետազոտությունների ազգային կենտրոնի (CNRS) գիտական հաշվարկների ուղղությամբ կոմիտեի ղեկավար, Թուլուզի համակարգչային գիտության ինստիտուտի տնօրեն, CSIT-2017 գիտաժողովի համանախագահ Միշել Դայդեն ներկայացրեց ֆրանսիական փորձը բարձր արտադրողականության հաշվարկների համակարգերի զարգացման ուղղությամբ: Հայաստանում տեղեկատվական տեխնոլոգիաների զարգացման միտումները ներկայացրեց Ձեռնարկությունների ինկուբատոր հիմնադրամի տնօրեն Բագրատ Ենգիբարյանը: ՀՀ ԳԱԱ ինֆորմատիկայի և ավտոմատացման պրոբլեմների ինստիտուտի փոխտնօրեն Հրաչյա Ասցատրյանն իր զեկուցման մեջ կարևորեց Հայաստանում գերհամակարգչային կենտրոնի ստեղծումը:

ՀՀ ԳԱԱ տեղեկատվական-վերլուծական ծառայություն

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

Ս.թ. հոկտեմբերի 2-ից 7-ը Ծաղկաձորի գրողների ստեղծագործական տանը կայացավ ՀՀ ԳԱԱ մեխանիկայի ինստիտուտի կողմից կազմակերպված «Հոծ միջավայրի մեխանիկայի արդի խնդիրները» 5-րդ միջազգային գիտաժողովը: Գիտաժողովի աշխարհագրությունը այս անգամ խիստ լայն էր: Այստեղ իրենց մասնակցությունն էին բերել հարյուր երեսուն գիտնականներ աշխարհի չորս աշխարհամասերի տասներկու պետություններից: Գիտաժողովը աչքի ընկավ միջազգային բոլոր չափորոշիչներին համապատասխանող գիտական բարձր մակարդակով, մեխանիկայի տարբեր ուղղությունները ներկայացնող աշխարհում հայտնի բարձրակարգ գիտնականների մասնակցությամբ, ինչպես նաև թեժ աշխատանքային ու ջերմ մարդկային մթնոլորտով: Գիտաժողովի կազմակերպիչների և իրավիճակված բարձրակարգ մասնագետների մասնակցությամբ տեղի ունեցան կլոր սեղաններ, ուր քննարկվեցին մեխանիկայի հետազգ զարգացման ուղղությունները և հեռանկարները:

շարունակ պահել-պահպանել է դեպի հայկական մշակույթն ու գրականությունն ունեցած հետազոտական տևական ուշադրությունը: Եվ ահա այդ երկարատև ուսումնասիրությունների արդյունքում է ծնվել այս գիրքը:

Գրքում շրջանառվում են X-XIV դարերի հայ մշակույթին, գրականությանը, գիտությանն ու կրթությանը վերաբերող բազմաթիվ աշխատություններ, որոնց հղումները բարեխղճորեն զետեղված են գրքի տարբեր էջերում: Գիտնականն իրավացիորեն խոստովանում է, թե կան նաև այլ գիտական հետազոտություններ, որոնք հնարավոր չի եղել ընդգրկել ուրվագծի մեջ: Գրքում խիստ կարևոր են այն հարցադրումները, որոնք ակադեմիկոսը բարձրացնում է իր «Առաջաբանում» և գրքի բուն շարադրամբից հետո զետեղված «Եզրափակման» մեջ:

րած ժամանակների պահանջների համեմատ:

Թեպետ Մխիթար Գոշի ապրած օրերին այլևս Մեծ Դայքը պետականություն չունեի, սակայն Մխիթար Գոշի «Գիրք դատաստանի» իրավաբանական երկը գրված էր ժամանակի պետական մտածողության դիրքերից, և դրանով էր պայմանավորված օրենսգրքի երկարակետությունը: Ինչպես նշում է ֆրանսիացի նշանավոր հայագետ Մարի Բրոսսեն, դարեր անց վրացական պետական օրենսգրքի մեջ բավականին ծավալուն հատվածներ նույնությամբ քաղված են Մխիթար Գոշի օրենսգրքից:

Բանասիրության բաժնում առկա է այն իրողությունը, որ XII դարից սկսած՝ հայ առաջադեմ գրողներից ոմանք, ինչպես Ներսես Շնորհալիքի և Մխիթար Գոշի, իրենց որոշ ստեղծագործություններ շա-

գրադվել են հայ մշակույթի զարգացման խնդիրներով, ինչպես Լևոն Երրորդը Կիլիկիայում:

Լիովին նոր դիտակետից Վլադիմիր Բարխուդարյանը վիճաբանում է հայ այն գիտնականների հետ, որոնք Իտալիայում սկիզբ առած Վերածնունդը տեսնում են հայ արվեստի, գրականության, դպրոցի և գիտության մեջ: Այս խնդրի քննարկման բոլոր շրջափուլերին Վ. Բարխուդարյանը հետևել է գիտության մեջ իր առաջին քայլերը կատարելիս և հետո շարունակել է հետազոտում մինչև այս գրքի լույս աշխարհ գալը: Նա նկատում է. «Այսպիսով, Արևելքում, մասնավորապես Խորհրդային Միության հանրապետություններում, վերածնություն տեսնելու գաղափարը քաղաքական միտումներով ծնունդ առած տեսություն է և ոչ թե արվեստաբանական անաչառ, խոր բացահայտումներ:

Անլիտա ԴՈԼՈՒԽԱՆՅԱՆ. ԴՅ ԳԱՍ թղթակից անդամ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻՋՆԱԴԱՐՅԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻՆ ՆՎԻՐՎԱԾ ՈՒՇԱԳՐԱՎ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

Նվիրվում է ԴՅ ԳԱՍ ակադեմիկոս Վլադիմիր Բարխուդարյանի 90-ամյա հոբելյանին:

2016-ին է լույս տեսել ԴՅ ԳԱՍ ակադեմիկոս Վլադիմիր Բարխուդարյանի «Ուրվագիծ միջնադարյան հայկական մշակույթի պատմության (X-XIV դդ.)» գիրքը, որի հիմնական նպատակն է դիտարկել «հասուն» միջնադարի հայ մշակույթը համաշխարհային քաղաքակրթության ընդհանուր շղթայի մեջ: Վերոնշյալ ժամանակահատվածում հայերն ունեին ազգային պետականության երկու կարևոր դրսևորում՝ Մեծ Դայքում Բագրատունիներ և Կիլիկիայում 300 տարի տևած հայկական պետություն: Երկու պետականություններն էլ մեծապես նպաստել են ազգային մշակույթի զարգացմանը:

Վլադիմիր Բարխուդարյանի հիմնական աշխատությունները նվիրված են աշխարհասփյուռ հայկական գաղթօջախներին, որոնք հատկապես ձևավորվեցին տիեզերքահեռակ Ամիի կործանումից հետո: Պատմաբան Բարխուդարյանն իր գիտական հետաքրքրությունների մեջ

Գիրքն ունի երեք բաժիններ՝ 1) Բանասիրություն, 2) Կրթություն և գիտություն, 3) Արվեստ:

Բանասիրություն բաժնում, ի թիվս X-XIV դարերում ստեղծագործած բազմաթիվ նշանավոր գրական դեմքերի, առանձնացված բնութագրվում են Գրիգոր Նարեկացին և Ներսես Շնորհալիքն:

Կրթություն և գիտություն բաժնում ներկայացվում են վերոհիշյալ դարերի համալսարանները և առաջնակարգ այն դպրոցը, որը հիմնադրեց Գրիգոր Մագիստրոսը՝ առաջադեմ գիտական ու գրողը, ով աստվածաբանության հետ միասին ուսումնական ծրագրեր ներառեց բնական գիտություններն ու մաթեմատիկան:

Իրավագիտոսն նշվում է, թե X դարից սկսած և հետագա չորս դարերում հայ փիլիսոփայական միտքը շարունակում էր առաջնորդվել Դավիթ Անհաղթի նորապատկան ուսմունքով՝ այն հարմարեցնելով ու բացատրելով իրենց ապ-

րողություն միջին հայերենով՝ ժամանակի խոսակցական լեզվով: Դրա նպատակն էր, ինչպես նկատել է Ֆրեդերիկ Ֆեյդին, որպեսզի հայերն առավել մոտենան քրիստոնեությանը, և նա շեշտում է, թե Ներսես Շնորհալիքն սուրբ Ֆրանսուա դը Ասիզից առաջ գրեց ժամանակի խոսակցական լեզվով՝ հայ հասարակությանն իր ասելիքը լսելի դարձնելու համար:

Գրքում բնութագրվում են միջնադարի նշանավոր բժշկապետներ Մխիթար Շերացին և Ամիրդովլաթ Ամասիացին:

Արվեստի բաժնում պատմաբանը փաստում է X-XIV դարերում հայ ճարտարապետության խիստ զարգացած լինելը՝ հատկապես կանգ առնելով Ամիի Մայր տաճարի ճարտարապետության վրա: Բնականաբար առանձնացված է նաև կիլիկյան մանրանկարչությունը, որի գագաթներն էին Սարգիս Պիծակը և Թորոս Ռուսիմը: Հատուկ շեշտադրված են այն հայ թագավորները, որոնք հատկապես

րի հիման վրա եզրահանգված տեսություն»:

Վլադիմիր Բարխուդարյանի «Ուրվագիծ միջնադարյան հայկական մշակույթի պատմության (X-XIV դդ.)» գիրքը գրված է սքափ հայրենասիրությամբ: Ինչպես Ղազար Փարպեցին կասեր, նրանում ոչինչ անտեսված չէ, և ոչինչ ավելացված չէ, այլ գիտականորեն ու փաստերով հիմնավորված է:

Հեղինակը «հասուն» միջնադարում հայ գրականության, արվեստի մեջ հանդես եկած առաջադիմական միտումների դրսևորումները լիովին կապում է զարգացած միջնադարի առաջընթացի և հայ մտավոր կյանքի բնականոն զարգացման հետ, որը բացառապես ազգային էր և ունի միաժամանակ համամարդկային արժեք:

Գրքի պատասխանատու խմբագիրն է ԴՅ ԳԱՍ թղթակից անդամ Վիգեն Ղազարյանը:

Ֆրանսիացի գիտնականները պարզեցրել են ԴՅ կրթության և գիտության նախարարության «Ոսկե հուշամեդալով»

ԴՅ կրթության և գիտության նախարար Լևոն Սկրտչյանը Հայաստանում կրթության և գիտության ոլորտում ներդրած ավանդի համար նախարարության «Ոսկե հուշամեդալով» պարգևատրեց Թուրքիայի համակարգչային գիտության ինստիտուտի տնօրեն, Ֆրանսիայի գիտական հետազոտությունների ազգային կենտրոնի (CNRS) գիտական հաշվարկների ուղղությամբ կոմիտեի ղեկավար, CSIT-2017 գիտաժողովի համանախագահ, ԴՅ ԳԱՍ պատվավոր դոկտոր Միշել Դայդեն և Թուրքիայի համակարգչային գիտության ինստիտուտի գիտական հետազոտությունների և համագործակցության պատասխանատու Պիեր-Ֆենրի Զորսին: Պարգևատրումը կատարվեց սեպտեմբերի 28-ին՝ ԴՅ ԳԱՍ նախագահությունում տեղի ունեցած հանդիպման ժամանակ:

«Եվ Թուրքիայի, և Լիոնի, և՛ Ֆրանսիական մյուս գիտակրթական կենտրոններն անգնահատելի օգնություն են ցույց տվել Հայաստանին անկախության առաջին օրերից, և ես ուզում եմ պաշտոնապես շնորհակալություն հայտնել տարիների հետևողական համագործակցության համար: Եվ, իհարկե, ամեն ինչ անձնավորված է, կոնկրետ մարդիկ են, որոնք իրենց մեջ կրում են համագործակցության, բարեկամության խորհուրդը: Ես սիրով նախարարության բարձրագույն պարգևով՝ «Ոսկե հուշամեդալով», ուզում եմ պարգևատրել այդ մեծ թիմի երկու արժանի ներկայացուցիչներին, որոնք մեր ակադեմիայի գիտական հաստատությունների, մեր գիտնականների հետ միասին, իսկապես, ևս մեկ անգամ ապացուցում են, որ Հայաստանի Հանրապետությունը շարունակում է մնալ գիտակրթական տարածք»,- ասաց ԴՅ կրթության և գիտության նախարար Լևոն Սկրտչյանը:

«Ֆրանսիացի գործընկերների հետ մենք հաջող համագործակցում ենք երկար տարիներ ոչ միայն գիտության զարգացման, այլ նաև բարձր որակավորման կադրերի պատրաստման գործում գիտության այնպիսի ուղղություններում, ինչպիսիք են կոմպյուտերագիտությունը, տեղեկատվական տեխնոլոգիաները, ֆիզիկան, հնագիտությունը, երկրագիտությունը: Մեր համագործակցությունը տվել է բարձր արդյունքներ: Մեր գործընկերների պարգևատրումը մեզ պարտավորեցնում է ավելի ընդլայնել մեր համագործակցությունը գիտության նոր բնագավառներում ևս»,- ասաց ԴՅ ԳԱՍ նախագահ, ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսյանը:

Պրոֆեսորներ Միշել Դայդեն և Պիեր-Ֆենրի Զորսը շնորհակալություն հայտնեցին՝ նման պարգևի արժանանալու համար՝ ընդգծելով, որ Հայաստանն ունի գիտական մեծ ներուժ, և ուրախ են համագործակցության համար, որը նպաստում է երկու երկրների գիտակրթական ոլորտների զարգացմանը:

Հանդիպմանը մասնակցում էին ԴՅ ԳԱՍ նախագահության անդամներ, Հայաստանում Ֆրանսիայի դեսպանության ներկայացուցիչ Ֆրեդերիկ Ռեյբուրդը, Հայաստանում ֆրանսիական համալսարանի ղեկավար Ժան-Մարկ Լավեստը, CSIT-2017 միջազգային գիտաժողովին Ֆրանսիայից ժամանած մասնակիցները:

Ստորագրվել է համատեղ հեռավար մագիստրոսական ծրագրի համաձայնագիր

ԴՅ գիտությունների ազգային ակադեմիայի գիտակրթական միջազգային կենտրոնը և ԴՅ պետական կառավարման ակադեմիան այսուհետ կիրականացնեն հեռավար մագիստրոսական կրթություն՝ «Կառավարում» մասնագիտության «Գործարար վարչարարություն (Կառավարում)» կրթական ծրագրով: Շրջանավարտներին կտրվի երկու հաստատությունների համատեղ դիպլոմ: Սա մագիստրոսական կրթություն ստանալու լավագույն հնարավորությունն է բոլոր նրանց համար, ովքեր ցանկանում են դառնալ գործարար վարչարարության մասնագետ, հիմնել կամ զարգացնել սեփական բիզնեսը, սակայն դասերի հաճախելու ժամանակ կամ հնարավորություն չունեն:

Հայաստանում հեռավար ուսուցում իրականացնելու փորձ գրեթե չկա, բացառությամբ մի քանի կրթական հաստատությունների կողմից կազմակերպված կարճատև դասընթացների: Հետևաբար՝ Հայաստանի բարձրագույն կրթության նորարարությունների մրցակցային հիմնադրամի ֆինանսավորմամբ և Կառավարման ակադեմիայի ու ԴՅ գիտակրթական միջազգային կենտրոնի կողմից համատեղ իրականացվող այս ծրագիրն անմախառն է մեր երկրում և հավակնում է դառնալու օրինակելի փորձ այլ բուհերի համար:

Սեպտեմբերի 14-ին «Հեռավար մագիստրոսական կրթություն» համատեղ դիպլոմի շնորհմամբ» ծրագրի մեկնարկը տրվեց ԴՅ պետական կառավարման ակադեմիայում՝ «Գործարար վարչարարություն» համատեղ հեռավար մագիստրոսական ծրագրի երկօրյա շնորհանդես-սեմինարով:

Կառավարման ակադեմիայի ղեկավար՝ Արսեն Լոքյանը, շնորհակալություն հայտնեց Նորարարությունների մրցակցային հիմնադրամի ղեկավարներին, աշխատակազմին, դասախոսներին, բոլոր նրանց, ովքեր աշխատել են քրտնաջան, առարկայական ծրագրեր են կազմել կամ որևէ կերպ աջակցել են ծրագրի իրականացմանը:

ԴՅ ԳԱՍ գիտակրթական միջազգային կենտրոնի տնօրեն Ալբերտ Սարգսյանը նույնպես շնորհավորեց ծրագրի մեկնարկը՝ նշելով, որ հեռավար կրթության պարագայում ձևավորվել է շատ նոր:

«Այսուհանդերձ, երկու ակադեմիաների մտավոր ներուժն ու տեխնոլոգիական հնարավորությունները մեզ թույլ են տալիս նման պատասխանատվություն ստանձնել»,- ասաց նա: ԴՅ ԳԱՍ «Կրթական ծրագրերի կենտրոն» ծրագրերի իրականացման գրասենյակի ներկայացուցիչ Ժաննա Անդրեասյանը շնորհավորեց ծրագրի այս փուլին բարեհաջող հասնելու առթիվ և մաղթեց է՛լ ավելի հաջող շարունակություն:

Այնուհետև ԴՅ պետական կառավարման ակադեմիայի ղեկավար Արսեն Լոքյանը և ԴՅ ԳԱՍ գիտակրթական միջազգային կենտրոնի տնօրեն Ալբերտ Սարգսյանը ստորագրեցին համաձայնագիր համատեղ հեռավար մագիստրոսական ծրագրի վերաբերյալ:

Ծրագիրը ներկայացրին ԴՅ ՊԿՍ պրոռեկտոր, ծրագրի ղեկավար Թերեզա Խեչոյանը և ԴՅ ԳԱՍ ԳԿԿԿ արտաքին կապերի բաժնի պետ, ծրագրի համակարգող Արուսյակ Հարությունյանը:

«ԱՐՇԱԼՈՒՅՍ ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅՈՑ»

2016 թ. մայիսի 19-20-ին ՀՀ ԳԱԱ նախագահության նիստերի դահլիճում գումարվեց «Արշալույս քրիստոնեության հայոց» խորագրով միջազգային գիտաժողովը, որը կազմակերպել էին ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիան, Երևանի պետական համալսարանը և Մ. Մաշտոցի անվան Մատենադարանը: Այն նվիրված էր Հայաստանում քրիստոնեության քարոզչության և Հայ առաքելական եկեղեցու հիմնադրման պատմության հիմնահարցերին: Օրերս ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն» հրատարակչությունն ընթերցող հանրությանը ներկայացրեց գիտաժողովի նյութերի ժողովածուն:

Ժողովածուի առաջին բաժինը, եթե հայացք նետենք բովանդակությանը և հատորը նախածնած հեղինակների կազմին, բազմաբնույթ է և հույժ ներկայացուցչական: Նրա նպատակը եղել է առաջին անգամ հայագետների ուշադրությունը բեռնել հայ ժողովրդի պատմության կարևորագույն իրադարձությանը՝ I-III դդ. ընթացքում քրիստոնեության մուտքին և Հայոց հողի վրա նրա արմատավորմանը, որը ճակատագրական եղավ աշխարհաքաղաքական ելևէջների հենքի վրա՝ խոշորագույն տերությունների կողքին մաքառող, բայց դեռևս հզոր քաղաքական ու հոգևոր ներուժ ունեցող հայ ժողովրդի հարատևության ու հայ պետականության ամրապնդման ասպարեզում:

Ժողովածուի էջերում կարելի է մանրամասն ծանոթանալ Հայաստանում և նրա առանձին նահանգներում քրիստոնեության տարածման աշխարհաքաղաքական և գաղափարական նախադրյալներին և հետևանքներին: Հայոց եկեղեցու թեմական ցանցի ստեղծման պատմությունն ու քարտեզագրումը և մի նվազ շոշափված խնդիր էր, որ տեղ է գտել այս գրքի է-

ջերում: Նվիրապետական համակարգի ձևավորումը մի շարք շարադրանքների խնդիրն է դարձել: Հոգվածների մի մասը շարունակում է կարևորել առաքյալների, նրանց գործունեության առաջին հետևորդների՝ Ոսկյանների, Սուքիասյանների և մյուսների գործը:

Խոստումնալից են հայ հին և միջնադարյան մշակույթի շփման եզրերը լուսաբանող մի շարք աշխատանքներ, որոնք մյուսների հետ միասին մոտ շունչ են տվել հիմնահարցին: Առանձին տոմարագիտական քննություններն էլ այլ ասպարեզ են ներկայացնում սույն ժողովածուի մեջ: Քրիստոնեության տարածումը սկզբնավորող դարձավ հայ մշակույթում բազում մոր բնագավառների առաջացման, ինչպես հայոց գրերի գյուտը և հայ մատենագիտության սկզբնավորումը, որոնք չեն վրիպել այս հատորի մասնակիցների մի մասի տեսադաշտից:

Ուշադրություն է հրավիրված Հայաստանում և տարածաշրջանում մոր ծավալվող քրիստոնեական գաղափարների և նրանց մրցակից հայացքների, կրոնների, տեղական ժո-

ղովորդական հավատալիքների միջև սկսված շփումների վրա: Ինչ ճակատագիր էր սպասում հեթանոսական հազարամյա աշխարհայացքի վրա կանգնած ու նրանով սնվող ազգային մշակույթին՝ քրիստոնեական ալիքին բախվելիս. սա էլ մի ուրիշ հետաքրքրական խնդիրների թնջուկ է, որ դիտարկվել է ժողովածուում: Դրանցից ձևավորվեցին տարբեր բնույթի քաղաքական ու հոգևոր ժառանգություն, մինչև իսկ ժողովորդական գրույցներ: Որքանով էին ծագումով և գործունեության ոճով ազգային առանձին պետական գործիչներ, օրինակ՝ Աբգար թագավորը, ժողովածուում քննության առնված խնդիրներից մյուսն է եղել: Հաճելի է գրքում կարդալ նաև Աբգարյանների թագավորական հարստության ընդամենական գերեզմանի մոտ հնագիտական հայտնագործության մասին հին Եդեսիայի տարածքում:

Նաև փորձեր են արվել ամրագրելու քրիստոնեության հիշարժան իրադարձությունների առանձին վայրեր, ինչպես, օրինակ՝ Օթյաց խաչը: Լուսաբանված է նաև նախալուսավորչական դարերի քրիստոնեական

կառույցների և Գրիգոր Լուսավորչի գործունեության ժամանակ հիմնադրված հոգևոր շինությունների ճարտարապետության պատմությունը: Վերստին շոշափված է էջմիածնի Մայր տաճարի և նրա հիմքում գտնվող նախաքրիստոնեական շրջանի հնությունների հարցը: Արդյունավետ են գրքի էջերում արված եկեղեցական պատմության մի մեծ շարք սրբաբանությունները: Տեսանկյուններից մյուսը հիմնախնդիրը լուսաբանող օտար սկզբնաղբյուրներն են, հարևան ժողովուրդների վերաբերմունքը տարածաշրջանում ընթացող քրիստոնեական ալիքների նկատմամբ: Ի՞նչ մոտեցում ուներ վաղ միջնադարի հայ մտավոր վերնախավը մ.թ. առաջին դարերին ծավալված պատմամշակութային գործընթացների նկատմամբ, և մի հարց է, որը թույլ է տալիս բաղադատել մոտ երկու հազարամյակ անընդհատ նրան անդրադարձող մտածողների կարծիքները, մյուս կողմից էլ՝ ճանաչել ժառանգականությունը:

Ժողովածուի երկրորդ բաժինն էլ նվիրված է անցյալում հայ և օտար դասականների ստեղծած, սակայն իրենց քննությունների տեսանկյունով, մյուսի ընդգրկումով և ելքով ներկայումս էլ այժմեական գործերին: Մինչև հիմա հիմնալ կարելի է նրանց շոշափած խնդիրների բազմազանությամբ ու դրանց գիտական լուծումների օբյեկտիվությամբ և տրամաբանվածությամբ:

Հետաքրքիր է ժողովածուի

էջերում ընթերցել անտիպ կամ միայն մասնագետների փոքր ընտրանում ծանոթ հին սկզբնաղբյուրները: Ուշագրավ են մոր ժամանակների եվրոպական գիտնականների մոտեցումները Հայաստանում առաքյալների և առաջին սրբերի գործունեության շառավղի, հայ հոգևոր և կառավարող վերնախավի հետ նրանց ունեցած առնչությունների խնդիրների շուրջ:

Կարելի է ակնկալել, որ ներկայացվող գիտական արժեքավոր ժողովածուով պատասխան կստանա հայոց մշակույթի և պատմության հարցերով հետաքրքրված ընթերցասեր հասարակայնությանը հուզող խնդիրների մի մեծ բնագավառ: Գիրքը խիստ օգտակար տեղեկատու կլինի նաև մասնագետների համար՝ շարժելով նրանց գիտական երևակայությունն ավելի առաջ:

Մեկ տարի առաջ գումարված գիտաժողովի անցկացման և ժողովածուի տպագրության բոլոր ծախսերը սիրահոգաբար հոգացել է սփյուռքահայ գործարար Էդվարդ Մսերյանը, որի հովանավորությամբ վերջին տարիներին լույս են ընծայվել «Տիգրան Մեծ», «Հայկազունիներ» ստվարածավալ ժողովածուները, Լևոն Շանթի Երկերի ժողովածուի հինգ հատորները, երջանակահիշատակ ակադեմիկոս Վ. Բարխուդարյանի «История армянских колоний Москвы и Петербурга» աշխատությունը և այլ գրքեր:

Վերջում հավելենք նաև, որ միջազգային գիտաժողովների կազմակերպման և գրադարանապետության բնագավառում Էդ. Մսերյանի իրականացրած աշխատանքներն օրերս ըստ արժանվույն գնահատվեցին ՀՀ ԳԱԱ նախագահության «Գովեստագրով»:

ՀՀ ԳԱԱ-ում անցկացվեց «ՏՀՏ և հարակից ոլորտներում Հայաստանի և Սփյուռքի գիտնականների միջև համագործակցության խթանում» աշխատաժողովը

Սեպտեմբերի 27-ին ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայում անցկացվեց եվրոպական ծրագրերում Հայաստանի և Սփյուռքի գիտնականների միջև համագործակցության խթանման ուղղված աշխատաժողով: Աշխատաժողովի հիմնական նպատակն էր խթանել Հայաստանի և Սփյուռքի գիտնականների ավելի սերտ համագործակցությունը, մասնավորապես եվրոպական «Հորիզոն 2020» ծրագրի շրջանակներում տեղեկատվական տեխնոլոգիաների և հարակից գիտությունների ոլորտում համատեղ առաջարկների նախապատրաստման և ներկայացման միջոցով:

Միջոցառմանը մասնակցում էին Եվրահանձնաժողովի և Հայաստանում Եվրամիության պատվիրակության ներկայացուցիչներ, հայազգի գիտնականներ Գերմանիայից, Ռուսաստանից, Մեծ Բրիտանիայից, Նիդեռլանդներից, Նորվեգիայից, Հայաստանի տարբեր գիտահետազոտական ինստիտուտներից, համալսարաններից, ձեռնարկություններից:

Ողջունելով աշխատաժողովի մասնակիցներին՝ ՀՀ ԳԱԱ փոխնախագահ, ակադեմիկոս Յուրի Շուբուրյանն ասաց. «ՀՀ ԳԱԱ-ն զգալի ուշադրություն է դարձնում ինչպես եվրոպական ծրագրերում մեր ինստիտուտների ավելի ակտիվ մասնակցության խթանմանը, այնպես էլ Սփյուռքի գիտնականների հետ ավելի սերտ համագործակցության զարգացմանը: Ակադեմիայի համակարգում վերջին

տարիներին ստեղծվել և գործում է Միջազգային գիտական և տեխնոլոգիական ծրագրերի բաժինը, որի հիմնական գործառնությունն է եվրոպական ծրագրերում ինստիտուտների մասնակցության համար խորհրդատվություն տրամադրելը, տեղեկատվություն տարածելը և նպատակային միջոցառումներին աջակցելը: Ստեղծվել է նաև Սփյուռքի բաժին, որի նպատակն է զարգացնել և խորացնել համագործակցությունը հատկապես գիտական սփյուռքի հետ: Ուրախալի փաստ է, որ այս միջոցառմանը մասնակցում են գիտական սփյուռքի ներկայացուցիչներ այնպիսի երկրներից, ինչպիսիք են Մեծ Բրիտանիան, Գերմանիան, Նիդեռլանդները, Նորվեգիան, որոնք ներկայացնում են առաջատար համալսարաններ և ձեռ-

նարկություններ: Համոզված են, որ նրանք կնպաստեն գիտական կապերի զարգացմանը և համատեղ առաջարկներ կմշակեն՝ «Հորիզոն 2020» ծրագրի մրցույթներին ներկայացնելու համար»:

Աշխատաժողովի մասնակիցներին ողջունեց Եվրամիության պատվիրակության ներկայացուցիչ Հոա-Բին Աջեմյանը: Նա կարևորեց Հայաստանի և Եվրամիության համագործակցությունը՝ նշելով, որ նախատեսվում է Հայաստանի և Եվրամիության միջև համագործակցության համաձայնագրի ստորագրում: «Այդ համաձայնագրի շրջանակներում նախատեսվում է համագործակցություն տարբեր ոլորտներում, ինչպես նաև այդ համաձայնագրի կարևոր կետերից է աջակցող խմբերի հետ համագործակցու-

յունը: Մենք հավատում ենք, որ Սփյուռքը Հայաստանը դիտում է ոչ միայն որպես հայրենիք, այլև որպես ներդրումների վայր: Եվ այս տեսանկյունից մենք աջակցում ենք Սփյուռքի կազմակերպություններին՝ որպես աջակցող խմբերի՝ համոզված լինելով, որ նրանք կարող են Հայաստանում փոփոխություններ իրականացնել», - մասնավորապես ասաց Հոա-Բին Աջեմյանը:

Նշենք, որ աշխատաժողովն անցկացվում էր «Կոմայուտերային գիտություններ և տեղեկատվական տեխնոլոգիաներ» (CSIT 2017) միջազգային գիտաժողովի շրջանակներում՝ ՀՀ ԳԱԱ մասնակցությամբ «Հորիզոն 2020» ծրագրի «Գիտության, տեխնոլոգիաների և նորարարության ոլորտում համագործակցության ցանց Արևելյան գործընկերության երկրների համար պլուս» նախագծի հետ համատեղ:

Աշխատաժողովի ընթացքում ներկայացվեցին «Հորիզոն 2020» ծրագրի տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ոլորտային 2018-2020 թվականների աշխատանքային ծրագիրը և մրցույթների թեմատիկաները, ինչպես նաև «Հորիզոն 2020» ծրագրին 2016 թ. Հայաստանի ասոցացման արդյունքում մոր հնարավորությունները մասնավորապես թվինիմոգործիքը:

ՀՀ ԳԱԱ տեղեկատվական-վերլուծական ծառայություն

ԳԻՏՈՒԹՅԱՆԸ ՆՎԻՐՎԱԾ ԿՅԱՆՔ

**ՀՀ զԱԱ Հ. Բուսիաթյանի անվան կենսաքիմիայի ինստիտուտի սաղմնաքիմիայի
լաբորատորիայի հիմնադիր-վարիչ, ՀՀ գիտության վաստակավոր գործիչ,
պրոֆեսոր Արմեն Սիմոնյանի ծննդյան 85, գիտական ու մանկավարժական
գործունեության 60-ամյակի առթիվ**

ալտիվության ձևավորման ու զարգացման կենսաբանական առանձնահատկությունները կենդանիների սաղմնային և հետ-սաղմնային օնոգենեզում, որոնք անմիջա-կանորեն կապված են ֆիզիոլոգիական ֆունկցիաների ձևավորման ու զարգացման հետ:

Ա. Սիմոնյանի կողմից ազատ և ֆոսֆորիլացման հետ կապված օքսիդացման փոխհարաբերությունների հայտնաբերումը զարգացող սաղմի ուղեղում կենսաէներգիական բնական մեխանիզմների մեկն է, որի շնորհիվ ձևավորվող բջիջներն ապահովվում են անհրաժեշտ էներգիայով:

Հաջողվել է սաղմնային զարգացման ուղղակի շրջանում թռչնի սաղմի կարողացանքներն մինչև այդ անհայտ, լիպպորոտ-էմբրիոնային բնույթի մի միայնություն, որը կարևոր կենսաբանական նշանակություն ունի և կարգավորիչ գործոն է զարգացող սաղմի հյուսվածքներում ազատ և կապված ֆոսֆորիլացման ռեակցիաների հավասարակշռության պահպանման մեջ:

Կարևոր նշանակություն ունեցող տվյալներ են ստացվել ցրտային ստրեսի ներգործությամբ բույնի զարգացող սաղմի բջիջներում կենսամեթիլական պրոցեսներում դիտվող տեղաշարժերի վերաբերյալ: Հատկապես ցույց է տրվել, որ չափավոր ցրտային ստրեսը զգալիորեն խթանում է այն ֆերմենտների ակտիվությունը, որոնք անմիջականորեն մասնակցում են էներգադաշտման ու յուրացման պրոցեսներին: Ստացված ալի արդյունքները հիմնարար, ինչպես նաև կիրառական նշանակություն ունեն:

Սաղմնաքիմիայի լաբորատորիայում ստացված տվյալների հիման վրա առաքին անգամ արվել է կարևոր կենսաքիմիական եզրակացություն, որն ընդհանուր կենսաբանական հետաքրքրություն է ներկայացնում: Հեկկել-Մյուլլերի բիոգենետիկ օրենքը, որն արտացոլում է օնոտոգենեզի ու ֆիլոգենեզի էվոլյուցիոն կապը, ամբողջությամբ կիրառելի է նաև բջիջներում և ենթաբջջային կառուցվածքներում մոլեկուլային մակարդակով ընթացող կենսաքիմիական և մասնավորապես կենսաէներգիական ռեակցիաների համար: Նման եզրակացությունը նորովի է մեկնաբանում և ընդլայնում է մեր պատկերացումներն օնոտոգենեզի և ֆիլոգենեզի էվոլյուցիոն ճանպարհներում գործընթացի ունեցող դասակարգ դարձած ձևաբանական, անատոմիական, սաղմնաբանական, հիմնաբանական հիմնավորումները՝ դրանց ավելացնելով նաև կենսաքիմիական և մասնավորապես կենսաէներգիական փոխանակության հետ կապված բացահայտումները: Նման ձևակերպումը կարևոր կենսաբանական հայտնաբերություն է:

Կարևոր աշխատանքներ են կատարվել էներգափոխանակության ռեսուլցիաների հիմնորդայ կարգավորման օնտոգենետիկ տեղաշարժների, թիրեոիդային հորմոնների և միտոքոնդրիոնների ֆունկցիաների փոխկապակցության, դրանց ձևաբանական ու կենսաքիմիական փոփոխությունների վերաբերյալ:

Վերջին տարիներին ընդարձակվել և խորացել է Ա. Սիմոնյանի գիտական հետազոտությունների շրջանակը: Հայտնի է, որ էպիլեպսիան և լյարդի ցիռոզը ներկայումս

լայն տարածում են գտել աշխարհի տարբեր երկրների, այդ թվում նաև Հայաստանի ազգաբնակչության մեջ: Այդ ախտաբանությունների դեպքում օրգանիզմի կենսաբանական տարբեր կառուցվածքներում կենսաքիմիական և մասնավորապես կենսաէներգիական պրոցեսների փոփոխությունների հետազոտությունը կարող է ոչ միայն տեսական, այլև գործնական նշանակություն ունենալ: Լաբորատորիայում ստացված տվյալները ցույց են տվել, որ փորձարարական էպիէպսանման նոպաների դեպքում գլխուղեղի հյուսվածքի թաղանթային կառուցվածքներում դիտվում են ֆոսֆոլիպիդ-ֆոսֆոլիպիդային փոփառաբերությունների ֆիլոգենետիկորեն կայուն վիճակի խանգարումներ: Ինտենսիվացում են լիպիդների ֆերմենտային և ոչ ֆերմենտային համակարգերում գերօքսիդացման պրոցեսները: Դիտվում է ճարպային ազատ ռադիկալային օքսիդացման ռեակցիաների արագության որոշակի միտում: Փորձի նույն պայմաններում կտրուկ աճում է էներգետիկ ռեակցիաներին մասնակցող ֆերմենտների ակտիվությունը: Կարևոր է նշել, որ ախտաբանության այդ ֆոնի վրա փորձակենդանիներին նվազագույն քանակով ներարկված n-տոկոլֆերոլը և դրա սինթեզիստը՝ նատրիումի թիոտալֆատը, նշանակալի չափով կարգավորում են դիտված նյութափոխանակային շեղումները:

Առաջարկվում է նշված նյութերն օգտագործել նախակլինիկական փորձարկման որպես էնդոգեն հակաօքսիդանտային և հակաթունային ազդեցությամբ օժտված բուժամիջոցներ ուսումնասիրված ախտաբանության դեպքում:

Ինչպես արդեն նշվեց, ցրտային ստրեսի դեպքում թռչնի զարգացող սաղմի բջիջներում կենսաաներոգիական կարևոր տեղաբաժներ են դիտարկում, որոնք զգալիորեն խթանում են դրանց աճը և զարգացումը: Տեսապատկան այդ տվյալների հիման վրա նշակվել է գյուղատնտեսական թռչունների ծառահամալսյալ գիտականորեն հիմնավորված նոր տեխնոլոգիա, որի կիրառումը ծտերի ելքը բարձրացնում է 8-12 տոկոսով և զգալիորեն նպաստում կենսոգակ սերնդի ամրին:

Գիտությունների ակադեմիայի հանգուցյալ պրեզիդենտ, ակադեմիկոս Վ. Զամբարծումյանի ներկայացմամբ և ՀՀ կառավարության որոշմամբ այդ մեծորդ փորձարկվել է և կիրառվել հանրապետության թշնարութական տնտեսութուններում և հսկայական տնտեսական արդյունք տվել:

Սաղմնաքիմիայի լաբորատորիայում կատարված հետազոտությունների արդյունքները լայն ծանալում են գտել գիտական համայնության կողմից: Դրանք ցիտվում են ինչպես մեր, այնպես էլ արտասահմանյան մի շարք հեղինակների աշխատանքներում:

Ընդլայնվել և խորացել են սաղմնաքիմիայի լաբորատորիայի արտասահմանային կապերը: Շվեդիայի Գյոթեբորգի համալսարանի նյարդաբանաբանության ինստիտուտի պրոֆեսորներ Ա. Համբերգերի և Ք. Հագլիդի հետ համատեղ Ա. Սիմոնյանի կատարած առաջնությունները առաջին անգամ բացահայտել են նյարդաապեքիկ

սպիտակուցների դերը նյարդային հյուսվածքի էներգետիկ փոխանակության մեջ՝ դրանով իսկ հիմնավորելով հիշողության ֆունկցիայում էներգիայի հոսքի անհրաժեշտության վերաբերյալ Ա. Միմոնյանի կողմից առաջ քաշված վարկածը:

Ա. Սիմոնյանն ակտիվորեն մասնակցել է Լայպցիգի համալսարանի պրոֆ. Դ. Բիզուլ-ի կողմից ղեկավարվող նյարդաքիմիայի բաժնում ուղեղի քիմիքներում ֆերմենտների առանձին խմբի՝ դեհիդրոգենազների ակտիվության նյարդաախուժողալ կարգավորման գիտական ճախագծի մշակմանը, որի արդյունքներով Լույս են տեսել առանձին աշխատությունով:

Ներկայումս սաղմնաքիմիայի լաբորատորիան Մոսկվայի Լոմոնոսովի անվան պետական համալսարանի Բելոզերսկու անվան ֆիզիկաքիմիական կենսաբանության ինստիտուտի կենսամենդեղետիկայի բաժնի հետ համատեղ կուսումնասիրում է թթվածնի ակտիվ ձևերի ներթափանցող կոնցենտրացիայի իջեցման հնարավորությունը և բջիջների ապոպտոզի պրոբլեմը, որն ամնիջալկարոնների առնչվում է կյանքի հնարավոր երկարացման հետ:

Սաղմնաքիմիայի լաբորատորիայում կատարված հետազոտություններից ստացված արդյունքներով մասնակցել է եվրոպական կենսաքիմիական ընկերության (FEBS) կոնգրեսների աշխատանքներին: Ձեկուցումներով հանդես է եկել Պրահայի, Լայպցիգի, Գյոթեբորգի, Ստոկհոլմի, Բեռլինի համալսարաններում:

Ա. Սիմոնյանն ավելի քան 350 գիտական աշխատանքների, երկու մենագրությունների և ընթերցասեր լայն շրջանների համար, կենսաբանության արդիական խնդիրներին նվիրված բազմաթիվ գիտահանրամատչելի հոդվածների հեղինակ է: Նրա «Գյուղատնտեսական թռչունների սաղմնային զարգացումը և ծտահանությունը» գիրքը՝ որպես ուսումնական ձեռնարկ, օգտագործվում է գյուղատնտեսական բուհերում:

Արգասաբեր է նաև Ա. Սիմոնյանի աշխատանքը մասնագիտական բառարանագրության և հայերեն ժամանակակից կենսաբանական միասնական տերմինաբանություն տեղեղծելու բնագավառում: Նա (համահեղինակ՝ Ա. Գալոյան) գրել է «Ռուս-հայերեն կենսաքիմիական բացատրական բառարան», որն իր տեսակի մեջ միակն է հայոց լեզվով, որի բառացանկի մեջ մտել են կենսաքիմիայի և մոլեկուլային կենսաբանության մեջ օգտագործվող ավելի քան 5000 բառերը ու հասկացությունները, տրվել են դրանց բացատրությունները, և մշակվել է հայերեն միասնական կենսաքիմիական տերմինաբանություն:

Հատուկ ուշադրության է արժանի Ա. Սիմոնյանի (համահեղինակ՝ Ի. Բատիկյան) հրատարակած «Ռուս-հայերեն-անգլերեն կենսաբանական բացատրական բառարան», որը պարունակում է ավելի քան 8000 բառերը կենսաբանության տարբեր բնագավառների վերաբերյալ, բերված են դրանց ժամանակակից բացատրությունները, որոնք հանրագիտարանային բնույթ ունեն. մշակվել է հայերեն միասնական կենսաբանական տերմինաբանություն:

Երկար տարիների ընթացքում կա- ➤6

Մենքի անվտանգությունը հայ և իտալացի գիտնականների ուշադրության կենտրոնում

2017 թվականի հոկտեմբերի 2-ին ՀՀ ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսյանն ընդունեց Հայաստանում Իտալիայի դեսպան Ջովաննի Ռիչչուլիին և Իտալիայի Տուշայի համալսարանի պրոֆեսորադասախոսական պատվիրակությանը: Տուշայի համալսարանի պրոֆեսորները ժամանել են Հայաստան՝ դասախոսություններ կարդալու ՀՀ ԳԱԱ գիտակրթական միջազգային կենտրոնում և ՀՀ ԳԱԱ էկոլոգամոռսֆերային հետազոտությունների կենտրոնում՝ ֆունկցիոնալ սննդամթերք, ճշգրիտ գյուղատնտեսություն, գեովիճակագրություն և այլ թեմաների վերաբերյալ:

Ողջունելով հյուրերին՝ ՀՀ ԳԱԱ նախագահ ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսյանն ասաց. «Իտալիայի Հանրա-

պետությունը Եվրոպայի այն երկրներից է, որի հետ մենք ունենք բազմակողմանի համագործակցության ծրագրեր ֆիզիկայի, բնական գիտությունների, հայագիտության ասպարեզներում: «Երազմուս+» ծրագրի շրջանակներում մեր համագործակցությունը սկսվել է դեռևս 2010 թ.-ից: Մենք աշխատում ենք, որպեսզի մեր կրթական ծրագրերը լինեն այնպիսին, որ կադրերի ստացած գիտելիքները համապատասխանեն ժամանակակից պահանջներին: Այդ կապակցությամբ շատ ենք կարևորում Տուլայի համալսարանի պրոֆեսորների այցը և նրանց դասախոսությունները»:

Հանդիպման մասնակիցներին ողջունեց Հայաստանում Իտալիայի արտակարգ և լիազոր դեսպան Ջովան-

նի Ռիչուլվին: «Մենք ուրախ ենք, որ Տուշայի համալսարանն այդքան ակտիվ մասնակցություն ունի Հայաստանի Հանրապետությունում: Մասնավորապես սննդի անվտանգությանը, սննդի որակին վերաբերող հարցերում մենք մեծ փորձ ունենք, որով կարող ենք կիսվել: Այս ոլորտն, իսկապես զարգացած և Իտալիայում: Հայաստանը միշտ հայտնի է եղել իր սննդով, սննդի արտադրությամբ: Բայց քանի որ Հայաստանը փորձում է արտահանել իր սնունդը եվրասիական և եվրոպական շուկաներ, այս հարցն ավելի առաջնային կարևորություն է ստանում, և «Էրազմուս+» ծրագրի շնորհիվ մենք հնարավորություն ունենք շարունակելու մեր համագործակցությունը և փորձի փոխանակությունը»:

Հանդիպման ընթացքում քննարկվեցին «Էրազմուս+ KA107» ծրագրի արդյունքներն ու ձեռքբերումները, հետագա անելիքները:

**ՀՀ ԳԱԱ տեղեկատվական-վերլուծական
ծառայություն**

(Սկիզբը նախորդ համարում)

«Հայրենիքի» տեղեկագրմամբ 160 հոգուց բաղկացած ամերիկահայ դաշնակցական երիտասարդների առաջին խումբը Կովկասի կամավորական շարժման «իր արիւնը դնելու» նպատակով 1915 թ. հունիսի 2-ին ռուս-ամերիկյան «Ցար» նավով դուրս է եկել Նյու Յորքից և հունիսի 21-ին «ամենալավ» զոնով» հասել Արխանգելսկ: Տեղական իշխանությունների կողմից լավ ընդունվող լուսնյա արժանալով՝ ամերիկահայ կամավորների խումբն անմիջապես մեկնել է Թիֆլիս: Օգոստոսի 29-ին ԱՄՆ-ից մեկնել է 260 կամավորներից բաղկացած երկրորդ խումբը, որը բավական դժվարությունների է հանդիպել: Սեպտեմբերի 12-ին ռուսական անցագրով մեկնել է 154 հոգուց բաղկացած կամավորների երրորդ խումբը, իսկ հոկտեմբերի 1-ին՝ 34-հոգիանոց վերջին չորրորդ խումբը: Ընդհանուր առմամբ, կովկասյան կամավորական շարժմանը մասնակցելու համար Ամերիկայի 337-ից անդամագրվել էր 608 մարդ:

Սոցիալ-դեմոկրատ հնչակյան կամավորների կազմակերպման նախաձեռնությունն իր վրա էր վերցրել Ռուսիայի թաղական խորհուրդը Պետրոս Գալֆայանի գլխավորությամբ: Ընտրվել էր երեք հոգուց բաղկացած

նոնք, առարկելով թե՛ անձե աւելի դրամի պէտք ունինք»:

Հնչակյան խմբին են միացել նաև ամերիկահայ կամավորները, որոնք, սակայն, հալածվելով՝ «...գանելով Ազգային Բիւրոյէն, յուսալքուած դարձեալ Ամերիկայ կը վերադառնան»: Հակառակ միջկուսակցական ունեցողություններին՝ նրանք, որոնք չէին հուսահատվել, ընդդիմադրելով կամավորական շարժման նկատմամբ Ազգային բյուրոյի դրսևորած կուսակցական վերաբերմունքին, ինչպես նաև բյուրոյի կողմից մերժվելով առանձին գումար կազմելու համար արտերկրում հանգանակված գումարների նկատմամբ իրավունքից, անջատվել էին և կարճ ժամանակ անց մաս կազմել ձևավորվելիք հնչակյան Վեցերորդ գնդին:

ՍԴՀԿ-ի կենտրոնական վարիչ մարմինը Ամերիկայի ազգային միության, հնչակյան մարմինների, ինչպես նաև ազգային տարբեր կազմակերպությունների ու անհատների նյութական աջակցությամբ կարողացել էր կազմել «Ազգ. Պիւրոյի կողմէ լքուած կամաւորներէն գումար մը», որը, ստանալով ռուսական կառավարության արտոնութիւնը, ձևավորվել է որպես Վեցերորդ գումար՝ սպա Հովհաննէս Ջանփոլատյանի հրամանատարությամբ: Երբ կռիվ ժամանակ նահատակվել է Հ. Ջանփոլատյանը, նրան փոխարինելու է եկել երիտասարդ սպա Գրիգոր

National Military Society-ANMS], որը կազմակերպել է «Հրայր» զինված խումբը՝ նպատակ ունենալով ամերիկահայ երիտասարդներին մարզել՝ միանալու բնօրրանում ծավալվող ազատագրական շարժումներին: ԱՄՆ-ի դրոշի կողքին ամերիկահայ կամավորներն ունեին նաև կարմիր-սպիտակ-կանաչ գույներով իրենց եռագույն դրոշը, որին ի պատիվ նույն թվականին ՀԱՀՆ-ը նույնիսկ

Քնարիկ ԱՎԱԳՅԱՆ. պարմական գիտությունների թեկնածու, ՀՀ ԳԱԱ պարմության ինստիտուտի առաջատար գիտաշխատող

ԱՄՆ-Ի ՀԱՅԵՐԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿՈՎԿԱՍՅԱՆ ԿԱՄԱՎՈՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆԸ ԵՎ ՆՊԱՍՏԸ ԿՈՎԿԱՍՅԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ

հանձնախումբ, որն էլ կազմել էր 107 հոգուց բաղկացած առաջին զորախումբը, ապա՝ երկրորդ և երրորդ խմբերը: Շուտով մոտավորապես 3.000 կամավոր կենտրոնացել էր Թիֆլիսում:

Կամավորագրման գործընթացն առանձնակի աշխուժությամբ է ընդունվել ԱՄՆ-ի հնչակյան մասնաճյուղերի կողմից: ՍԴՀԿ Ամերիկայի Գործադիր մարմինը հրատարակել է կամավորագրության հրավիրող «Կարմիր կոչ» ամսումով հայտնի իր ուղերձը՝ հասցեագրված տարածաշրջանի բոլոր մասնաճյուղերին:

1915 թ. մարտի 12-ին մեկնել է ամերիկահայ կամավորների առաջին խումբը, որն Արխանգելսկով հասել է Կովկաս: Նրանց ղեկավարն էր մշեցի Պանդուխտը: Երկրորդ խումբը նույն ճանապարհով դուրս է եկել մարտի 10-ին՝ Ալեքսանդր Մնացականյանի գլխավորությամբ, երրորդ խումբը՝ նոյեմբերի 21-ին՝ Ս. Շահենի գլխավորությամբ:

Հնչակյան տարեգրության մեջ ևս նշվում է, որ «Ազգային Բիւրօն խտրական ոգիով կը մօտենար Հնչակեան կազմակերպութեան և ամեն ջանք կը թափէր ցրուել զա-

Ավարյանը (Ավարյան), «որուն դրօշին տակ հաւաքուեցան դաշնակցութենէ հալածական բոլոր կամաւորները», այդ թվում նաև՝ ԱՄՆ-ից եկած ռամկավար, վերակազմյալ հնչակյան և ոչ կուսակցական կամավորները: Արդեն 1915 թ. ԱՄՆ-ում՝ Բոստոնում, հիմնվել է Հայ ազգային զինվորական խորհուրդը (ՀԱՀՆ) [Armenian

թողարկել է «Յարգանք Դրօշակին» խորագրով փոստային բացիկ՝ դրանով իսկ նպատակ ունենալով ԱՄՆ-ում հայ կամավորական շարժման ընդգրկում և կազմակերպված բնույթ հաղորդել: 1915 թ. մայիսի 31-ին հավաքագրվել էր ամերիկահայ հնչակյան կամավորների Ավարյան Ա խումբը, որի մասին է փաստում նաև պահպանված նույնպիսի եռագույն դրոշը՝ համապատասխան գրությամբ:

Այնպես որ, ինչպես կամավոր Ե. Չոփուրյանն է նշել. «Այն բազմաթիւ Պուլկարահայ, Ռումանահայ և Ամերիկահայ երիտասարդները, որոնք իրենց Հնչակեանի հանգամանքովը դուրս ծագուած էին Ազգային Պիւրոյի գումարներէն, եղան աստղծը Վեցերորդ գումարին...»:

Վեցերորդ գումարը նոր էր կազմակերպվել, երբ որոշակի կուսակցական, ինչպես նաև հասարակական շրջաններում շրջանառվում էր այն կարծիքը, թե այդ գումարը, Ազգային բյուրոյից անկախ գործելով, չափի կարողանար գոյություն ունենալ:

(Շարունակելի)

Ամերիկահայ կամավորական շարժման դրոշը
Ամերիկահայ կամավորները Սանկտ Պետերբուրգում

ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎԻՐՎԱԾ ԿՅԱՆՔ

➤5 տարած աշխատանքի արդյունքում Ա. Սիմոնյանը և Ի. Բատիկյանը հրատարակել են «Անգլերեն-ռուսերեն-հայերեն» կենսաբանական բառարան, որը պարունակում է ժամանակակից կենսաբանությանը վերաբերող ավելի քան 80 հազար բառեր. դա հսկայածավալ և հազվագյուտ կենսաբանական բառարան է հայ մասնագիտական բառարանագրության մեջ և հայերեն կենսաբանական միասնական տերմինաբանություն ստեղծելու գործում:

Գավառի պետական համալսարանի ստեղծման առաջին օրից համալսարանի հիմնադիր-ռեկտոր, պրոֆ. Հրանտ Հակոբյանի և պրոֆ. Հրանուշ Հակոբյանի հրավերով Ա. Սիմոնյանը գրեթե 25 տարի աշխատում է նաև այդ համալսարանում: Նա հիմնադրել է կենսաբանության և էկոլոգիայի ամբիոնը, դրա անվտանգ վարիչն է և կարևոր աշխատանք է կատարում երիտասարդ կենսաբան, էկոլոգ և դեղագործ-քիմիկոս մասնագետների պատրաստման գործում, միաժամանակ ամրապնդելով այդ բուհի և ԳԱԱ Հ. Բուհիաթյանի անվան կենսաքիմիայի ինստիտուտի գիտաուսումնական աշխատանքային համագործակցությունը:

Իր ծննդավայրում՝ Գավառում, բուհական համակարգում ունեցած մեծ ավանդի, գիտական, հասարակական ակտիվ գործունեության համար քաղաքի ավագանու որոշմամբ նրան շնորհվել է «Գավառի պատվավոր քաղաքացի» կոչում:

ՀՀ նախագահի հրամանագրով Ա. Սիմոնյանին շնորհվել է ՀՀ գիտության վաստակավոր գործչի պատվավոր կոչում:

Երկար տարիներ եղել է գիտությունների ակադեմիայի երիտասարդ գիտնականների հանրապետական խորհրդի նախագահ: Ավելի քան տասը տարի եղել է ՀՀ «Գիտելիք» ընկերության նախագահության անդամ և կենսաբանության սեկցիայի նախագահ՝ կարևոր աշխատանք կատարելով կենսաբանական ու բժշկական գիտելիքների տարածման գործում:

Պրոֆ. Ա. Սիմոնյանը Ռուսաստանի բնական գիտությունների ակադեմիայի, Ուլեղի հետազոտության համաշխարհային ընկերության (IBRO) և Եվրոպական կենսաքիմիական ընկերության (FEBS) անդամ է:

Պրոֆ. Ա. Սիմոնյանն այսօր էլ իրեն բնորոշ աշխատասիրությամբ ու բարեխղճությամբ շարունակում է գիտական աշխատանքը էվոլյուցիոն կենսաէներգետիկայի բնագավառում: Ջերմորեն շնորհավորելով մեր գործընկերոջն իր հոբբիյան առթիվ՝ մաղթում ենք առողջություն և նոր հաջողություններ էվոլյուցիոն կենսաէներգետիկայի բնագավառում:

Ռ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ բնական գիտությունների բաժանմունքի ակադեմիկոս-քարտուղար Ս. ՀԱՆԼՅԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ Հ. Բուհիաթյանի անվան կենսաքիմիայի ինստիտուտի տնօրեն, կենսաբանական գիտությունների դոկտոր

ՀՀ ԳԱԱ-ն փոխըմբռնման հուշագիր ստորագրեց «Դպրոց-կենսորոնների միություն» իրավաբանական անձանց միության հետ

Հոկտեմբերի 10-ին ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիան՝ ի դեմս ՀՀ ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսյանի և «Դպրոց-կենսորոնների միություն» իրավաբանական անձանց միությունը՝ ի դեմս միության նախագահ, ՀՀ Աժ պատգամավոր Ռուզաննա Մուրադյանի, ստորագրեցին փոխըմբռնման հուշագիր:

Հուշագրի նպատակն է ապահովել համագործակցություն ՀՀ ԳԱԱ-ի և դպրոցների միջև, աջակցել գիտական մտքի զարգացմանը դպրոցներում, նպաստել գիտության և կրթության ոլորտում համագործակցության նոր դաշտի ձևավորմանը:

Հուշագիրն ուղղված է Հայաստանի կրթական որակի բարելավմանը, կրթական ծրագրերի մշակմանը, նորարարությունների ներդրմանը, դպրոցի դերի, մանկավարժի դերի բարձրացմանը և մասնագիտական կատարելագործմանը:

«Մենք շատ շահագրգռված ենք՝ նպաստելու մեր հանրակրթության զարգացմանը: Ակադեմիայի համակարգում գրեթե բոլոր ուղղություններով ունենք գիտահետազոտական ինստիտուտներ, լաբորատորիաներ, կենտրոններ: Աշակերտները կարող են այցելել այդ ինստիտուտներ, հանդիպել գիտաշխատողների հետ», - ասաց ՀՀ ԳԱԱ նախագահը:

Հուշագրի ստորագրմանը հաջորդեց «Նորարարությունը սկսվում է դպրոցից» թեմայով Հայաստանի 24 դպրոցների աշակերտների գիտական և ստեղծագործական աշխատանքների մրցույթի ամփոփիչ ցուցահանդեսը և մրցանակաբաշխությունը: «Առաջին անգամ Հայաստանում կազմակերպվում է մի մրցույթ, որտեղ փորձում ենք աշակերտների նորարարական միտքը զարգացնել, ստեղծագործական մտածողությունը խթանել և դրան մասնակից դարձնել նաև գիտության ոլորտի ներկայացուցիչներին», - ասաց Ռուզաննա Մուրադյանը:

ՀՀ ԳԱԱ տեղեկատվական-վերլուծական ծառայություն

Օրբելի եղբայրների փուն-թանգարան՝ 35-ամյա բովանդակալից ուղի

Մեզ համարում են շահանդ առևտրական ազգ, որը տվել է հռչակավոր գործակետներ, բայց ոչ խոշոր գիտնականներ, և ես ուրախ եմ, որ իմ որդիները գնում են նյութապես ոչ ապահով ծանապարհով թե՛ ի փառս գիտության և թե՛ այն ազգի, որի սերունդն են կոչվում, որը ավելի շատ կարիք ունի իր անունը հարգել տալու ուրիշ ազգերի մոտ՝ տալով մտավոր-գիտական ներկայացուցիչներ:

Աբգար Օրբելի (Օրբելի եղբայրների հայրը)

Հավատն ինձ ուժ ու կարողություն տվեց ձեզնից կտրիճներ կերտելու և դարձնելու շատերի նախանձի առարկա: Դուք բոլոր երեքդ իմ հպարտությունն եք, իմ հարստությունը, և իմ սիրտն ամբողջությամբ զբաղված է ձեզնով: Ես կլինեմ կատարյալ երջանիկ մայր այն ժամանակ, երբ կտեսնեմ իմ երեխաներին ամուր հոգիով և անվտանգությամբ և իրենց գեղեցիկ արարքով ու մարդկայնությամբ իրենց մորը մեծարելիս: Ես կուզեի մինչև կյանքիս վերջը ձեր մասին լսել միայն գովասանքներ:

Ես ուզում եմ, որ դուք շարունակեք խորանալ գիտության մեջ, ես ավելի քան համոզված եմ, որ դուք կպահեք ոչ միայն ձեր ծնողների պատիվը, այլ նաև ամբողջ ազգի: Եվ, իհարկե, ես կիրճվեմ և կլսեմ ինչպես են իմ հետևից ասում. «Երջանիկ մայր»:

Վարվառա Օրբելի (Օրբելի եղբայրների մայրը)

Մարդկությանը հայտնի են դեպքեր, երբ միևնույն ընտանիքից սերվել են հոգեմտավոր գործունեության տարբեր ուղիներում մեծ ավանդ ներդրած անհատներ: Այդպիսի անհատներից են Օրբելի եղբայրները, որ համաշխարհային գիտության երկնակամարում վառեցին հավերժափայլ աստղեր: Ու քանի որ մեծերի հիշատակը վառ պահելու և վաստակը գնահատելու միջոցներից մեկը նրանց տուն-թանգարանն ունենալն է, ուստի ՀԽՍՀ Նախարարների խորհրդի 1980 թ. հուլիսի 21-ի թիվ 43 որոշմամբ Օրբելի եղբայրների հիշատակն անմահացնելու նպատակով Հայաստանի գոյության անկյուններից մեկում Ծաղկաձոր քաղաքում՝ այն տանը, որտեղ ծնվել է ակադեմիկոս Լևոն Օրբելին, հիմնադրվում է աշխարհահռչակ եղբայրների տուն-թանգարանը. բացվում է 1982թ. հուլիսի 6-ին, երբ խորհրդային գիտական հանրությունը մշտում էր ակադեմիկոսի ծննդյան 100-ամյակը: Տուն-թանգարանի խորհուրդն է՝ պահպանել և սերունդներին

րին փոխանցել այն հոգևոր արժեքներն ու իրենց վկայությունները, որոնք կապված են Օրբելի եղբայրների անվան հետ: Թանգարանն ունի մշակութային արժեքների հարուստ հավաքածու՝ շուրջ 2000 գրքեր, ձեռագրեր, լուսանկարներ, անձնական իրեր, փաստաթղթեր, կենցաղային առարկաներ: Թանգարանը ստեղծվել է աշխատակիցների ջանքերով և, հատկապես Օրբելի եղբայրների հարազատների, բարեկամների ու աշակերտների աջակցությամբ, ովքեր թանգարանին նվիրաբերել են գիտական եղ-

յութաների նկարներ, ինչպես նաև յուրահատուկ տեխնիկայով բարդու աղվամազից պատրաստված դիմանկարներ: Լուսանկարների հարուստ ֆոնդը վառ պատկերացում է տալիս ակադեմիկոս եղբայրների և նրանց ժամանակակիցների մասին, իսկ կենցաղային զանազան իրերը նրանց ապրած կյանքի և նախասիրությունների լուռ վկաներն են: Շենքի ներքին հարդարանքը, ցուցամուշների նրբաճաշակ մատուցումն ապահովում են թանգարանի հուզաճանաչողական ընկալումը, դարձնում այն հիրավի ուսու-

բայրներին առնչվող բազմաթիվ նյութեր, որոնք հիմնականում ձեռք են բերվել Սանկտ Պետերբուրգից:

Տուն-թանգարանի հիմնական ցուցադրությունը երկմասնյա է՝ գիտական և հուշային: Սրահներում ժամանակագրական կարգով ներկայացված է Օրբելի եղբայրների անցած ուղին՝ գիտական և հասարակական գործունեությունը: Թանգարանի երեք հուշասենյակներում ցուցադրված են եղբայրների աշխատասենյակների կահույքը՝ գրասեղանը, բազմոցը, բազկաթոռը, գաղտնապահարանը, նաև գրքերը, անձնական իրերը, ձեռագրերը, լուսանկարները, փաստաթղթերը և կենցաղային առարկաները:

Հավաքածուի ուշագրավ մասն է կազմում գրադարանը, որը ներառում է հայերեն ինչ հրատարակություններ և օտար լեզուներով՝ ռուսերեն, գերմաներեն, իտալերեն գրքեր, որոնցից շատերի վրա Օրբելիները մշտում են արել: Այստեղ են պահվում նաև նրանց կողմից հրատարակված աշխատությունները:

Թանգարանում կան գրաֆիկական և

ցանոց և հետաքրքիր:

Թանգարանի անբաժանելի բաղկացուցիչ մասն է Հայաստանի վաստակավոր քանդակագործ Ա. Հովսեփյանի հեղինակած Օրբելի եղբայրների հուշաքանդակը, որ կանգնեցված է թանգարանին կից հրապարակում. հուշաքանդակը չի վրիպում անցորդների աչքից՝ նրանց կարծես հրավիրելով Օրբելիների հյուրընկալ օջախ:

Թանգարանում աշխատակիցների և «Օրբելի եղբայրների բարեկամներ» ակումբի ջանքերով կազմակերպվում են հորեյաններ, ժամանակավոր ցուցադրություններ, բաց դասեր, գրքերի շնորհանդեսներ, ինչպես նաև գիտաժողովներ, գիտական ընթերցումներ, հուշ-երեկոներ՝ նվիրված Օրբելի եղբայրներին, որոնց ընթացքում հնչում են նրանց սիրած մեղեդիները, ընթերցվում հատվածներ նրանց մամուլներից, իրականացվում են կրթական ծրագրեր: Այս միջոցառումներին մասնակցում են քաղաքի միջնակարգ և արվեստի դպրոցների սաները, իրավիճվում են հասարակության

տարբեր խավերի ներկայացուցիչներ: Թանգարան են այցելում նաև այլ կրթական հաստատությունների սաներ: Վերջին տարիներին ձևավորվել է մի գեղեցիկ ավանդույթ. Լևոն Օրբելու անվան բժշկական ուսումնարանի շրջանավարտների ավարտական վկայականները հանձնվում են Օրբելիների հարկի ներքո:

Թանգարանը մասնակցում է նաև Ֆրանսիայի թանգարանների միջազգային «Եվրոպական ժառանգության օրեր» միջոցառմանը, իր մասնակցությունն է բերում նաև ամենամյա «Թանգարանային գիշեր» խորագրով միջոցառմանը: Օրբելի եղբայրների անունը կրող հրապարակում անցկացվում են քաղաքային բազմաթիվ հանդիսություններ:

Թանգարանի գործունեության մասն է կազմում գրադարանային հանրապարակությունը՝ ՀՀ մշակույթի նախարարության հետ միասին. տարեցտարի ավելանում են թանգարանի աշխատակիցների հեղինակած հրատարակությունները, թվեմբ մի քանիսը՝ Գ. Մկրտչյան, Մ. Բունիաթյան, «Օրբելի եղբայրների տուն-թանգարան», Երևան, 2005 թ., Գ. Մկրտչյան, Մ. Բունիաթյան, «Ռուբեն Օրբելի», Երևան, 2010 թ., Հովսեփ Օրբելի, «Ամի», Երևան, 2011 թ., Գ. Մկրտչյան, «Էջեր Օրբելիների ընտանիքի կյանքից», Երևան, 2012 թ., Գ. Մկրտչյան, Մ. Բունիաթյան, «Լևոն Օրբելի», Երևան, 2012 թ., Գ. Մկրտչյան, Մ. Բունիաթյան, «Հովսեփ Օրբելի», Երևան, 2012 թ., Մխիթար Գոշ, Վարդան Այգեցի, «Միջնադարյան Հայաստանի առակներ», Երևան, 2013 թ.:

Հասարակայնության հետ տարվող աշխատանքները տարեցտարի դառնում են ավելի ծավալուն. նպատակը առավել սերտացնել թանգարանի և հասարակության կապը, ինչպես նաև միջազգային կապերը, որոնք նպաստում են Օրբելիների գիտական ժառանգության առավել լայնատարած հանրահռչակմանը:

Թանգարանի գործունեությունը հաճախակի լուսաբանվում է զանգվածային լրատվամիջոցների կողմից. թանգարանը հետաքրքիր վայր է տարբեր տարիքի, զբաղմունքի և նախասիրությունների տեր զբոսաշրջիկների համար:

Օրբելի եղբայրների տուն-թանգարանը գտնվում է ՀՀ մշակույթի նախարարության ենթակայության ներքո: Նրա մշտական ցուցադրություն այցելուների համար բաց է ամեն օր՝ ժամը 10.00-17.00, հանգստյան օրը՝ երկուշաբթի: Թանգարանի տնօրենն է Մարինե Բունիաթյանը, թանգարանն ունի իր կայքէջը՝ www.orbelimuseum.am և ֆեյսբուքյան էջերը՝ Օրբելի եղբայրների տուն-թանգարան, Orbeli brothers Museum - Օրբելի եղբայրների տուն-թանգարան:

Հրայր ԲԱՆՈՅԱՆ

(Հրայր Արմենյան)

Բանասիրական գիտությունների թեկնածու

Միջազգային գիտաժողով՝ Նվիրված ակադեմիկոս Լևոն Օրբելու 135-ամյա հորեյանին

Լևոն Օրբելու հորեյանի առթիվ հոկտեմբերի 11-ին ՀՀ ԳԱԱ Լևոն Օրբելու անվան ֆիզիոլոգիայի ինստիտուտում մեկնարկեց «Կենսաբանական օբյեկտների ինֆորմացիոն պոտենցիալը» միջազգային գիտական նստաշրջանը: Նստաշրջանին մասնակցեցին գիտնականներ ԱՄՆ-ից, Ռուսաստանից, Մեծ Բրիտանիայից: Միջոցառմանը մասնակցեցին Լևոն Օրբելու թոռը՝ Աբգար Օրբելին, և ֆիզիոլոգիայի և բժշկության ոլորտում Նոբելյան մրցանակի դափնեկիր Կոնրադ Լորենցի թոռը՝ Ռիկարդո Դրագի-Լորենցը:

ՀՀ ԳԱԱ Լևոն Օրբելու անվան ֆիզիոլոգիայի ինստիտուտի տնօրեն Նաիրա Այվազյանը ներկայացրեց Լևոն Օրբելու դերը ֆիզիոլոգիայի ինստիտուտի կայացման և զարգացման գործում: ՀՀ ԳԱԱ նախագահության կողմից նստաշրջանի մասնակիցներին ողջունեց ՀՀ ԳԱԱ բնական գիտու-

թյունների ակադեմիկոս-քարտուղար, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ Ռուբեն Հարությունյանը: Նա իր ելույթում մասնավորապես ասաց. «Լևոն Օրբելու հանձարն այն է, որ նա առաջինը մշակեց ֆիզիոլոգիական գիտության ին-

ֆորմացիոն պոտենցիալը: Նա զարգացրեց ֆիզիոլոգիայում էվոլյուցիոն և ֆիզիկաքիմիական մոտեցումները: Լևոն Օրբելու վաստակը նաև այն է, որ նա կարողացավ խորհրդային Միությունում կենսաբանական գիտությունների զարգացման համար դժվարին 40-50-ական թվականներին պահպանել իր կողմից ստեղծված ֆիզիոլոգիական գիտության նորագույն ուղղությունները»:

Լևոն Օրբելու և Կոնրադ Լորենցի կյանքից և գործունեությունից ուշագրավ դրվագներ ներկայացրին Լևոն Օրբելու թոռը՝ Աբգար Օրբելին, և Կոնրադ Լորենցի թոռը՝ Ռիկարդո Դրագի-Լորենցը:

Լևոն Օրբելու աշխատանքները հիմնարար ներդրում են ֆիզիոլոգիայի տարբեր բաժինների զարգացման գործում և ունեն համաշխարհային ճանաչում: Օրբելու մշակած էվոլյուցիոն ֆիզիոլոգիայի սկզբունքները՝ որպես հզոր հետազոտական միջոց, լայնորեն կիրառվում են ժամանակակից հետազոտություններում: Օրբելին կարևոր ավանդ ունի Հայաստանում ֆիզիոլոգիայի զարգացման գործում և ստեղծել է Հայաստանում ֆիզիոլոգիական ամենաընդարձակ դպրոցներից մեկը: Նրա անունով է կոչվում ՀՀ ԳԱԱ ֆիզիոլոգիայի ինստիտուտը:

ՀՀ ԳԱԱ տեղեկատվական-վերլուծական

«Գիտությունների ազգային ակադեմիան, «արտակարգ իրավիճակների և «բնապահպանության նախարարությունները սպորադիկ համաձայնագրեր թվային միջավայրում համագործակցության մասին

Հոկտեմբերի 5-ին ՀՀ ԳԱԱ «Ինֆորմատիկայի և ավտոմատացման պրոբլեմների ինստիտուտ» ՊՈԱԿ-ը համագործակցության համաձայնագրեր ստորագրեց ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարության «Հիդրոօդերևութաբանության և մթնոլորտային երևույթների վրա ակտիվ ներգործության ծառայություն» ՊՈԱԿ-ի և ՀՀ բնապահպանության նախարարության «Շրջակա միջավայրի մոնիթորինգի և տեղեկատվության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի հետ:

Հանդիպմանը մասնակցում էին ՀՀ ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսյանը, ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարար Դավիթ Տոնոյանը, ՀՀ բնապահպանության նախարար Արծվիկ Մի-

նասյանը, ՀՀ ԳԱԱ փոխնախագահ ակադեմիկոս Յուրի Շուքուրյանը, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս-քարտուղար, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ Հրանտ Մաթևոսյանը, ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարության «Հիդրոօդերևութաբանության և մթնոլորտային երևույթների վրա ակտիվ ներգործության ծառայություն» ՊՈԱԿ-ի տնօրեն Լևոն Վարդանյանը, ՀՀ բնապահպանության նախարարության «Շրջակա միջավայրի մոնիթորինգի և տեղեկատվության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի տնօրեն Սիմոն Պապյանը, ՀՀ ԳԱԱ «Ինֆորմատիկայի և ավտոմատացման պրոբլեմների ինստիտուտ» ՊՈԱԿ-ի տնօրեն Վլադիմիր Սահակյանը, ՀՀ բնապահպանության և արտակարգ իրավիճակների նախարարությունների ոլորտի մասնագետներ:

Համագործակցության համաձայնագրերը նախատեսում են համատեղ գիտատեխնիկական ներուժի միջոցով իրականացնել հետազոտական ծրագրերի արդյունքների ներդրումը, ստեղծել ընդհանուր հաշվողական միջավայր, նախագծել և ներդնել ժամանակակից հաշվողական մոդելներ, թվայնացնել բազմաթիվ դիտարկումների տվյալներ, զարգացնել ծառայությունների ավտոմատ կառավարման համակարգեր:

«Մենք հնարավորություն ունենք մեր հետազոտությունները նոր մակարդակի բարձրացնելու և մեր արդյունքները հասցնելու ժամանակակից որակի», - ասաց ՀՀ ԳԱԱ նախագահ ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսյանը:

«Կարևոր է համաձայնագիր ունենալ ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի հետ և համագործակցել ՀՀ ԳԱԱ ինստիտուտների հետ միջազգային դրամաշնորհներին ակադեմիայի ուղիղ ներգրավմամբ: Մեր նպատակն է ունենալ հզոր համակարգ, որը շրջակա միջավայրի բոլոր կոմպոնենտների մասով կիրականացնի մոնիթորինգ և կտա կանխատեսումներ», - ասաց ՀՀ բնապահպանության նախարար Արծվիկ Միմասյանը:

«Մեզ պետք է գերհզոր համակարգիչներ տեղակայել Հայաստանում, որպեսզի մենք հետ չընկնենք աշխարհի ժամանակակից գործընթացներից՝ հատկապես կանխատեսումների և վաղ ազդարարման համակարգերի տեսանկյունից», - ասաց ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարար Դավիթ Տոնոյանը:

Համագործակցության շրջանակներում նախատեսվող գործունեությունը ներկայացրեց ՀՀ ԳԱԱ «Ինֆորմատիկայի և ավտոմատացման պրոբլեմների ինստիտուտ» ՊՈԱԿ-ի տնօրեն Վլադիմիր Սահակյանը:

ՀՀ արտակարգ իրավիճակների նախարարության «Հիդրոօդերևութաբանության և մթնոլորտային երևույթների վրա ակտիվ ներգործության ծառայություն» ՊՈԱԿ-ի տնօրեն Լևոն Վարդանյանը, ՀՀ բնապահպանության նախարարության «Շրջակա միջավայրի մոնիթորինգի և տեղեկատվության կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի տնօրեն Սիմոն Պապյանը նշեցին մի շարք խնդիրներ, որոնք հնարավոր է լուծել գերհզոր հաշվողական համակարգերի միջոցով:

Համաձայնագրով ՀՀ ԳԱԱ ինֆորմատիկայի և ավտոմատացման պրոբլեմների ինստիտուտը կտրամադրի իր բարձր արտադրողականության հաշվողական ռեսուրսները, տվյալների պահպանումը, անհրաժեշտ ծրագրային ապահովումը եղանակի կանխատեսման համար՝ առավել արդյունավետ դարձնելու բնապահպանական կառավարումը: Հիդրոօդերևութաբանության, կլիմայագիտության բնագավառներում կիրականացվեն հետազոտական և կիրառական աշխատանքներ աղետների ռիսկերը մեղմելու ուղղությամբ:

ՀՀ ԳԱԱ տեղեկատվական-վերլուծական ծառայություն

Վերջերս ՌԴ մայրաքաղաք Մոսկվան շուքով տոնեց իր 870-ամյա հոբելյանը: Եվ այս առիթով հիշենք, որ մոսկվայաբնակ հայերը պատմության տարբեր ժամանակներում նշանակալի ավանդ են ներդրել ինչպես ռուսական մայրաքաղաքի ճարտարապետա-

որը հետագայում դարձավ բարձրագույն ուսումնական հաստատություն: Արևելյան լեզուների ինստիտուտ անունով: Ի դեպ, այս հռչակավոր ինստիտուտի հիմքի վրա հետագայում ծնվեց Միջազգային հարաբերություն Մոսկվայի պետական հալսարանը:

ռականների քաղաքի ամենագեղեցիկ կառույցը:

Խորհրդային տարիներին նոր Մոսկվայի կառուցապատմանը մասնակցում էին բազմաթիվ հայ ճարտարապետներ, իսկ Կարո Հալաբյանի անվան հետ է կապված խորհրդային երկրի մայրաքա-

«Հայկական» Մոսկվա-Սալթանով, Լազարյաններ, Թամանյան, Հալաբյան, Սիմոնովներ...

կան կերպարի ձևավորման, այնպես էլ նրա գիտական, մշակութային, քաղաքական, տնտեսական կյանքում, - հիշեցնում է «Рус Арминфо»-ն:

«Հայկական» Մոսկվան սկիզբ է առել XV դարում, երբ հայ վաճառականները սկսեցին արտոնյալ առևտուր անել «չինական քաղաքում...»: XVII դարի վերջերից նույն այդ թաղամասում (Ստոլարովյան պուրակում) Եկատերինյան դարաշրջանի Ռուսաստանի մեծահարուստ մարդկանցից մեկի՝ Հովհաննես Լազարյանի նախածննդյանը Մոսկվայում կառուցվել է հայկական Սուրբ Խաչ եկեղեցին, որի շուրջ էլ սկսեց հավաքվել հայկական համայնքը, և ծնվեց Հայկական նրբանցքը:

Այստեղ էր գտնվում 1815 թվականին Լազարյան ընտանիքի կողմից կառուցված Հայկական ուսումնարանի շենքը,

Լազարյանների ջանքերով ավելի ուշ հիմնվեցին Վազանկովայի հայկական գերեզմանատունը և Սուրբ Հարություն եկեղեցին:

XVII դարի Մոսկվայի նշանավոր հայերից էր ցարական արքունիքի պալատական նկարիչ Բոգդան Սալթանովը (Աստվածատուր Սալթանյան):

«Հայկական» Մոսկվայի պատմական գլխավոր հուշարձան է համարվում հայերի կառուցած հյուսիսարևմտյան Վասիլի Երանելու տաճարը, որը նվիրված է Ամենայն Հայոց Առաջին կաթողիկոս Գրիգոր Լուսավորչին:

XX դարի սկզբներին Մոսկվայի Նովինսկայա զբոսայգում հայտնվեց մի առանձնատուն, որը 1913 թվականին կառուցեց Ալեքսանդր Թամանյանը՝ իշխան Սերգեյ Շչերբաևի պատվերով: Այդ առանձնատունը համարվում է վաճա-

ղաքի տարբեր շրջանների փողոցների և տների պատմությունը, մասնավորապես Սովետական բանակի կենտրոնական թատրոնը (այժմ՝ Ռուսական), որը հայ ճարտարապետը կառուցել է 1930 թվականին:

Ավելի քան կես դար Մոսկվայի ամենանշանավոր՝ Վախթանգովի անվան թատրոնը ղեկավարում էին հայր և որդի Ռուբեն և Եվգենի Սիմոնովները: Այս ամուսնուհանդիպումը կարելի է անվերջ և անվերջ շարունակել:

Միայն նշենք. «Մոսկվայում «Հայկական անկյուններ» գործնականում կարելի է գտնել քաղաքի բոլոր շրջաններում, քանի որ քաղաքի Հայկական համայնքը պատմության բոլոր ժամանակներում եղել և մնում է Ռուսաստանի մայրաքաղաքի ակտիվ և անբաժան մասը:

ԷԵՏԱԲԵՐԱԿԱՆ

«...Ամեն ինչ ուրիշներից եք հարցնում»

Գերմանացի բնագետ և ճանապարհորդ Վիլհելմ Հունթերտը Մեքսիկայում ճանապարհորդելիս իր ուղեկիցներին անվերջ հարցեր էր տալիս այն ամենի մասին, ինչ տեսնում էր: Ուղեկիցներից մեկը նրան ասաց.

- Սիմյոն, Դուք նշանավոր գիտնական եք, բայց ամեն ինչ ուրիշներից եք հարցնում:

- Հենց դրա համար էլ ես ավելի շատ բան գիտեմ, քան նրանք, ովքեր իրենց չգիտենալը թաքցնում են գիտունների ձևանալով:

Խելացի երևալու գաղտնիքը

Մի ճաշկերույթի ժամանակ դեսուիներից մեկը Բեռնարդ Շոուի գլխին հարցերի տարափ էր տեղում: Մեծ երգիծաբանն այդ կնոջ հարցերին պատասխանում էր լուրջ, բայց ոչ այնքան հաճույքով: Սակայն, երբ դեսուիներ հարցրեց, թե ո՞րն է խելացի երևալու գաղտնիքը, Շոուն պատասխանեց. «Մարդկանց աչքին խելացի երևալու համար դուք պետք է կարողանաք թաքցնել ձեր հիմար մտքերը»:

Ուսուցչի խրապը

Արիստոտելը խրատում էր իր աշակերտ Ալեքսանդր Մակեդոնացուն.

- Քո գաղտնիքները մի՛ ասա միաժամանակ երկու մարդու: Եթե գաղտնիքը բացվի, դու չես կարող իմանալ, թե ով է մեղավորը: Եթե դու պատժես երկուսին էլ, վիրավորած կլինես նրան, ով պահել է գաղտնիքը: Իսկ եթե ներես երկուսին էլ, դարձյալ վիրավորած կլինես գաղտնիք պահողին, քանզի նա քո ներման կարիքը չունի:

«Բայց ճշմարտությունն ավելի եմ սիրում»

Արիստոտելը Պլատոնի աշակերտն էր: Մի անգամ նրանց միջև բանավեճ սկսվեց: Ուսուցիչն ու աշակերտը երկուստեք անգիշում էին: Նրանցից

յուրաքանչյուրն իրեն համարում էր ճշմարիտ և չէր համաձայնում հակառակորդի հետ:

Արիստոտելն ի վերջո ասաց.

- Ես սիրում եմ Պլատոնին՝ իմ ուսուցչին, բայց ճշմարտությունն ավելի եմ սիրում:

«Ես նույնպես անգրագետ եմ»

Եյնշտեյնը երկաթուղով ճանապարհորդելիս ցանկացավ նախաճաշել վագոն-ռեստորանում: Սեղանի մոտ նստելով՝ նա խմորեց ծաշացանկը: Մատուցողն անմիջապես բերեց այն: Եյնշտեյնը նոր միայն նկատեց, որ ակնոցը մոռացել է կուպեում: Նա շատ կարճատես էր և առանց ակնոցի ոչ մի բառ չէր կարող կարդալ: Ավելորդ ժամանակ չկորցնելու համար նա մատուցող պատանուն խնդրեց կարդալ ծաշացանկը: Տղան թոթվեց ուսերը և, մյուսների ուշադրությունը չգրավելու համար, կիսածայն ասաց.

- Ցավում եմ, պարոն, ես մոլայնպես անգրագետ եմ:

ՀՀ ԳԱԱ մեխանիկայի ինստիտուտի տնօրինությունը և աշխատակազմը վշտացած են ինստիտուտի նախկին գիտական քարտուղար, ֆիզիկամաթեմատիկական գիտությունների թեկնածու Ջուլիետա Փեշտեմալյանի մահվան կապակցությամբ և խորապես ցավակցում են հանգուցյալի զավակներին ու հարազատներին:

Գիտություն

Գլխավոր խմբագիր՝ Ա. ՏԵՐ-ԳԱԲԵՐԵԼՅԱՆ
Երևան-19, Մարշալ Բաղրամյան 24բ, հեռ. 56-80-14, 077 31 63 76 Դասիչ՝ 69268,
գրանցման վկայական՝ 448:
Սպորադիկա՝ 24.10.2017 թ.:

"ТІТҮТІОН" ("Hayka") gazeta HAH PA